הרב יוסף ישעי' ברוין
רב דקהילת צמח צדק דסידני

בדיני נדר משום מנהג טוב, והמסתעף מזה

פתיחה

הרבה קולמוסים נשתברו בענין כל נדרי בליל יו"כ, מהותה, מקורה וטעמה. ובזמנינו אכשור דרא, ונוהגים בנוסף לאמירת כל נדרי בליל יו"כ, גם בהתרת נדרים בער"ה לבטל כל הנדרים שעברו, וגם מוסרים אז מודעא על כל הנדרים העתידים לבוא (כמובא בשל"ה ריש מס' יומא שלו). [ובש"ך עה"ת סוף פ' מטות הביא רמז שבאלול קודם ר"ה יעשה התרה לנדריו משום שנא' לא יחל דברו ככל ס"ת אלול. ויש שהקדימו לעשות התרת נדרים בר"ח אלול – שולחן גבוה או"ח סתרי"ט במחודשים סק"א. ומנהג ק"ק בית א–ל יכב"ץ להקדים מכ' מנ"א, מ' יום קודם ר"ה (נוסף למנהגם בכל ער"ש)]. וכ"ז מחמת חומר ענין נדרים, כמובא בספרים.

וכבר הזהירו (חיי"א כלל קלח ס"ח. אלף המגן למט"א סתקפ"א ס"ק קא) שיש לכל אדם ללמוד הל' נדרים שלא להיכשל בהם ח"ו.

והנה עיקר ענין נדרים הנפוץ בימינו אלה הוא בהנהגות טובות ולא בנדרים ממש ח"ו, ואף שהזהירו האחרונים באזהרות כפולות ומכופלות לומר בל"נ בכל דבר שיש בו סרך מצוה, ושירגיל א"ע לומר כן אפי' בדברי הרשות, עדיין האונס והשכחה מצוי', וכמעט שלא מצאנו ידינו ורגלינו בביהמ"ד מחמת שכיחות הענין. על כן אמרתי אבואה בשערים ואציגה נא אשר עמדי בהל' עמומה זו (שכמעט ולא נגעו בה האחרונים בגדרי ההל', פרטי' וסעיפי', וגם לרבות בדורנו שנתרבו בעלי אסופות שליקטו בליקוטי בתר ליקוטי, מקום הניחו להתגדר בה, בכמה פרטים כי רבים הם ואא"פ לפורטם, שלא שמו עין עיונם בדבר, ויש שנשמטו מעיניהם מש"כ גדולי הפוסקים, ובכמה פרטים נבוכו ועירבבו בין דינים ומושגים שונים, ודבר שפתים אך למחסור), בעזר קוני וצורי. ומחמת שהענין דורש אריכות יתירה (ועוד נמצא עמדי בכתובים כהנה וכהנה יותר ממה שקריתי לפניכם), ואי אתה רשאי לקצר במקום שאמרו להאריך, באו כמה פרטים בהערות בשולי הגליון, שלא להכביד על הקורא. ויש שארכו הדברים יתר על המדה, ושיבצתים במילואים להערות, כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים.

הקדמה

הנה מבואר בשו"ע (יו"ד סרי"ד) שהנוהג במנהג טוב, כפי שית' בסמוך הפרטים בזה, נעשה מנהג זה עליו כנדר ואסור לו לבטל מנהגו בלי התרה.

והסכמת הפוסקים היא (על יסוד פירושם בשו"ע שם[1]), שיש ב' אופנים כלליים שמתחייב בנדר ע"י מנהג טוב: א) "מי שרגיל" במנהג טוב, אף שלא הי' בדעתו לנהוג כן לעולם. ובל'

1 וכדמוכח בל' השו"ע סרי"ד שם, דמילי מילי קאמר - ראה בשעה"כ בהערות לס' התרת נדרים. ועוד. וי"ל דאריכות וכפל ל' המחבר גרמה לטעות, ואולי כוונתו היתה לחלק ד"ז לב' סעיפים. ואכ"מ.

הפוסקים (שו"ע אדה"ז סתס"ח סי"ז. **ובכ"מ**[2]) "נהג כן שלש פעמים". ב) "בשעה שהתחיל לנהוג הי' בדעתו לנהוג כן לעולם ונהג כן אפי' פעם אחד" (ל' השו"ע שם).

והנה בהשקפה ראשונה יוצא מזה שכל שנהג ג"פ בהנהגה טובה נעשה דבר זה עליו כנדר ממש. ואיך נצטדק ביום הדין על כל סוגי הנהגות טובות שביטלנו מטעמים שונים. והרי שכיח טובא שנוהגים בחומרות של פרישות וחסידות, וכהנה רבות בהידורים והנהגות טובות, וברבות הימים מסיבות שונות מתבטל התמיד. ונמצא שאין אדם ניצול מעון נדרים ח"ו בכל יום. אתמהה. ובהכרח לומר שיש עצה ותבונה לנגד הנ"ל.

וחמור הדבר שבעתיים כשמחליטים בלב ע"ד קבלה לדבר מצוה, וכש"כ כשאומרים כן בפה מלא, כגון שמחליטים ע"ד קביעות מסויימת בלימוד התורה, ולאחרי זמן מתבטלת הקביעות. ורבים מעמי הארץ מחמירים במנהגים שונים ומשונים להחשיבם נדר ומבקשים התרה, אולם בקבלה לדבר מצוה, שעלי' אמרו חז"ל (נדרים ח, א) "האומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלקי ישראל", אין איש שם על לב לבקש התרה.

ובעז"ה בל"נ נשנה פרק זה בסימנים הבאים. וכאן נשרטט קוים כלליים למקצת מהענינים שנידונו.

א. יש שכתבו לסמוך על זה שבער"ה, וכן באמירת כל נדרי, מוסרים מודעא לבטל כל הנדרים. וראה לקמן אות א השקו"ט בזה.

ב. נתבאר באות א שבמנהגי **פרישות** שהי' בדעתו לנהוג כן **לעולם** אא"פ לסמוך על מסירת מודעא לכתחילה. אמנם, במנהג פרישות שנהג ג"פ (אופן הב' הנ"ל), אולי יש מקום להקל בדבר – ראה לקמן הערה 12 והערה 14.

ג. בקבלה לדבר **מצוה** (באמירה או במנהג שנהג כן) ולא מנהג פרישות – ראה לקמן במילואים להערה 29.

ד. מה שאא"פ לסמוך על סדר התרת נדרים דער"ה, שמתירים כל הנדרים שעברו – ראה לקמן הערה 5 ובמילואים לשם.

ה. באם יש מקום להקל מצד שלא מתכוונים לנדר – ראה במילואים להערה 2.

ו. החילוק בין אמירת בל"נ בתחילת הנהגתו, למסירת מודעא (בער"ה ויו"כ) – ראה הערה 11.

ז. קיבל כדעת פוסק המחמיר, חמור טפי, ואין אמירת בל"נ, או מסירת מודעא מועלת, כי אין דינו משום נדר – ראה אות ב בארוכה.

ח. הגדר בדין הנ"ל (קיבל כדעת המחמיר), מתי נקרא שקיבל כן – ראה במילואים להערה 35.

2 וכבר העירו ממ' הרמ"א חו"מ סשל"א ס"א. שו"ת נחלת שבעה ס"מ. פרישה סרי"ד סק"ב (ובהגהות והערות ממכון ירושלים). וכן נקטו כמה אחרונים (פמ"ג פתיחה להל' תפלה בסופה ובא"א סתרכ"ד סק"ב. חיי"א כלל קלט סי"ב. קצור שו"ע סס"ז ס"ז. שו"ת חת"ס יו"ד סרל"א. ועוד) לדינא. וכ"ה בנוסח השל"ה (ריש מס' יומא) בסדר התרת נדרים דער"ה. וכ"ה ביוסף אומץ פראנקפורט (דיני נדרים ע' 352). ולהעיר ממנהגי פיורדא (נד' בשנת תקכ"ז) אות יח שאין עושין יוכ"ק ג"פ רצופים שלא יהא כנדר. ושו"מ שכבר כתב כן בשו"ת יפה נוף (בן דורו דהרמ"א) יו"ד סקי"ז: "אם נהג כך ג"פ שם נדר נופל עליו". וצ"ע שם וא"ח סצ"ו.

ט. באות ג הארכנו לברר שבכמה הנהגות טובות ומועילות יש להקל, שאינן בכלל נדר, כי גדר נדר הוא רק בדבר של פרישות או בנדרי מצוה.

י. בכמה הנהגות יש סרך מצוה אבל באמת אינן בגדר נדרי מצוה – ראה הערה 30 ובמילואים לשם.

יא. הנהגות טובות שבקום ועשה שאינן בגדר מצוה אינן בכלל נדר – ראה הערה 31 ובמילואים לשם.

יב. דוגמאות להנהגות טובות שנזכרו באחרונים – ראה בהערה **ובמילואים לשם**.

יג. בכללות הגדר דמנהג טוב ומדוע ה"ז מועיל כנדר – ראה בהערה 28 ובמילואים לשם.

לסמוך על מסירת מודעא דער"ה להתיר מנהג טוב

א. מצינו בכמה פוסקים[3] דדרא בתראה[4], דבמנהג טוב שהוא מטעם נדר, יש לסמוך להקל למנהגנו שמוסרים מודעא בער"ה וביו"כ בשעת כל נדרי[5].

ואף שמעיקר הדין לא סמכינן ע"ז לכתחילה כ"א בצורך גדול (רמ"א יו"ד סרי"א ס"א)[6].

3 שו"ת שלמת חיים סתס"ז. שו"ת מנחת שלמה ח"א סצ"א סק"כ. שו"ת רבבות אפרים ח"א סקע"ג משמי' דהגרא"ז מלצר. שו"ת אז נדברו ח"ד סמ"ד. **ועוד**. וראה לקמן הע' 2, ובהע' 5. ולהעיר, שבקונ' שלמי נדר הע' 24 הביאו מתשו' הגרשז"א בכת"י שכ' דלמעשה נוהגים שלא להתיר אלא ע"י שאלה.

4 ואשכחנא מרגניתא, שכבר כתב כן בזמנו באלף למטה דיני קדיש יתום ש"ג סק"ב בדרך אפשר. ונשאר בצ"ע. ולא מצאתי באחרוני זמנינו שיעירו מדבריו. וז"ל: "מי שדרכו להתפלל לפני העמוד ביום היא"צ, אין מדקדקין אם מחמת חולשות או סיבה אחרת אינו מתפלל, אעפ"י שלא התנה מעיקרא אינו עושה אותו בתורת נדר, ואפשר שהוא מטעם שנוהגין לעשות התרת נדרים בערב ראש השנה, והוא מתנה על מנהג של מצוה ש[באם]לא יתנה עליו [בל"נ בפרטיות, בתחילת הנהגתו] שלא יחול עליו נדר. וצ"ע". אמנם, לא נחית שם לבאר הטעם שאפשר לסמוך ע"ז.

ועד"ז נמצא בשפ"א הנדמ"ח יו"ד סרי"ד ס"א. אולם שם כ' באו"א קצת, שבאמת יש לדון בחומרות וחסידות שלא קיבלם כי אם **כחומרא**, ולא לשם איסור ממש, דא"צ התרה **כלל** (וצ"ע בגוף סברתו. וראה במילואים). אלא שבנוגע למעשה כ' להקל דיש לצרף בתור סניף, דבאמירת כל נדרי ממילא מתבטלים כל החומרות הנ"ל [גם לדבריו (דלקמן בפנים) שבזמנינו אא"פ לסמוך כל כל נדרי, בנדרים ממש], עיי"ש הטעם.

5 אבל מה שעושים התרת נדרים בער"ה א"מ לסתם נדרים, כיון שצ' לפרט הנדר. ומה שמ"מ עושים התרת נדרים בער"ה ללא פירוט, הוא מכמה טעמי - ראה במילואים.

וראה מש"כ הרי"ק הלוי מווארמס בקובץ שומר ציון הנאמן ע' קעט: "ובאמת מעולם לא שמענו שסומך אדם על נוסח סידור זה (דהתרת נדרים בער"ה) באותן נדרים שזכור בהם ורוצה בהיתרם מחמת חשש מכשול, רק הולך אצל ג' ופורט להם הנדר והם מתירים לו כדינו". ומפורש בשו"ת הרדב"ז (ח"ד אלף קז - לג) בנוגע להתרת נדרים (שבכל נדרי, להסוברים שהוא מדין התרת נדרים) שאי"ז הלכה למעשה שבאים לשאול לחכם ולהתיר עפ"ז. ומדבריו מ' קצת שחשו לק"ר בנדרים גם בהתרת נדרים כללית, ולא רק במסירת מודעא (שבהע' הבאה).

ולהעיר מהתוועדויות תשמ"ו ח"א ע' 695 (לענין שיעור היומי ברמב"ם בל"נ. אבל מתוכן הדברים פשוט דלא מיירי שם לסמוך ע"ז לכתחילה. ואולי הכוונה למסירת מודעא. ולמסקנת דברינו כאן, דבנהג ג"פ בדבר מצוה יש לסמוך על מסירת מודעא, וכדלקמן בהע' 12 ובמילואים להע' 29, א"ש). כן להעיר מרשימת היומן יו"כ תרצ"ה (שהקלו לסמוך על התרת נדרים דער"ה לענין עמידה בתפלה בר"ה ויו"כ. אולם שם מפורש שפירט הנדר, ואין בזה שום בית מיחוש. ומש"כ שם ש"חפץ שתהי' עדת המתירים בריחוק קצת כדי שלא ישמעו" - כנראה הכוונה ע"פ מה דקיי"ל (שו"ע יו"ד סרכ"ח סי"ד) שבפירוט הנדר לא' מהמתירין סגי, ולא רצה שישמעו **שאר** המתירין. ועוד י"ל גם בזה דהכוונה למסירת מודעא דער"ה, וע"פ המבואר בשו"ע (יו"ד סרי"א ס"א לפי' הט"ז שם סק"ב) שבמסירת מודעא צ' שישמיע לאזניו עכ"פ, או, יתירה מזו, שצ' לאומרו בקול דוקא (לפי' הש"ך שם סק"ב)).

6 ויסודו בגמ' (נדרים כג, ב) דלא דרשינן לי' בפירקא שלא ינהגו ק"ר בנדרים (שו"ת מהרי"ט ח"א סנ"ג). "והעיד הבה"י שלא שמע משום אדם שסומך ע"ז להתיר בלי שאלת חכם" (ידות נדרים יו"ד רי"א ביד יוסף סק"ה). וצ"ע בטעמא דהך מילתא שלא ינהגו ק"ר, דהרי מותרים ועומדים הן ע"י שמסרו מודעא, ומאי איכפת לן שינהגו ק"ר.

ועוד זאת, די״א שאינו מועיל כי אם בנזכר במודעא תכ״ד מנדרו וסומך על המודעא, ויש לחוש לדבריהם (שו״ע רי״א ס״ב בשם י״א) – כבר כתבו שבנדרי מנהג שאני מכמה טעמים[7]. ולהעיר שגם לפי מש״כ בערוה״ש (סרי״א ס״י) ובשפ״א (שם ס״ב) שלא לסמוך ע״ז בזמנינו שהורגלו בנוסח זה, ואומרים זה כתפלה ובניגון (ועיי״ש עוד טעמים עד״ז) – הנה בימינו דאכשור דרי, והורגלו לאומרו בפני ג׳ גם בער״ה בזמן התרת נדרים, מסתברא דמכוונים למסירת מודעא. ומה גם שבשו״ת הרדב״ז (ח״ד אלף קז – לג) נ׳ דגם כשאומרים כתפלה מועיל.

ומריש הו״א שחשו שינהגו ק״ר באותן נדרים שמסירת מודעא א״מ (כנדרי סייג כבלבוש שבהע׳ 14, או בנזירות שמשון להסוברים כן (שערי יושר ש״ה פכ״ב ד״ה וענין. שלמי נדר להגרשז״א הע׳ טו. וראה צפע״נ נדרים פ״ה ה״ד. אבל רוזה״פ כ׳ להיפך, ראה בהנסמן בס׳ כל נדרי (שטסמן) פרק פ הע׳ טו. ואפריון נמטיי׳ להרהמ״ח הנ״ל שאסף איש טהור בבקיאות נפלאה בספרו הנ״ל. ורבות נעזרתי כאן במ״מ וציונים שבדבריו. אלא שבכ״מ נטינו קו ממש״כ שם, אבע״א קרא ואבע״א מצד הסברא)). ודוחק.

אמנם, בשו״ת הרדב״ז (ח״ד אלף קז - לג) מ׳ קצת שהחשש הוא לגבי נדרים שבין אדם לחבירו דייקא, וכנראה משום מחוסרי אמנה וכדו׳.

ואולי י״ל שחשו להזכרת ש״ש לבטלה, דאף שבנדר א״צ הזכרת השם (רמב״ם נדרים פ״א ה״א), כנראה היו רגילין לידור כן (ראה נדרים י׳, א. נדרים כב, ב (אבל בראשונים שם שהכוונה לשבועה). ראב״ע בפי׳ למטות ל, ג. וכ״כ שוב בפי׳ לתצא כג, כב. אבל ראה מלבי״ם מטות שם ע״פ הספרי. וראה נחל קדומים ריש מטות. קדושת לוי שם. ובמד״ש אבות פ״ג מי״ג בפי׳ נדרים סייג לפרישות שתיקנו כינויי נדרים מה״ט שלא יאמרו ״לה׳ נדר״ (ע״פ נדרים י׳, א. ושם: לה׳ קרבן)).

אמנם לפי פשוטו י״ל, בהקדם מש״כ הרמב״ם שבועות פ״ו ה״ב בגדר התרת חכם לפי שאינו דרך ק״ר ואינו מחלל דבורו בשאט נפש (ועי׳ בחינוך מצוה ל. פי׳ הרמב״ן ריש פ׳ מטות). ומתוכן דבריו יוצא, שגדר דין נדרים הוא שלא יחלל דבורו דרך ק״ר, וזה ל״ש כשניחם וחזר בו וחכם מתירו. וי״ל דבעובר על נדרו על יסוד מסירת מודעא, אף שאין בזה משום לאו דבל יחל, עדיין י״ב חילול דבורו דרך ק״ר ושאט נפש.

7 ראה בהנסמן לעיל הע׳ 1.

אמנם, בדבריהם נת׳ רק הטעמים שאין לחשוש להשי׳ שא״מ כ״א בנזכר במודעא תכ״ד מנדרו וסומך על המודעא, כבפנים. אבל לא מצאתי שיעירו מזה שאין לסמוך על מסירת מודעא כ״א לצורך גדול, בכדי שלא ינהגו ק״ר בנדרים (כנ״ל הע׳ 4). וכנראה סברתם דבנדרי מנהג שבלא״ה אינו עובר בבל יחל מה״ת (כדלקמן הע׳ 27), וכל עיקרו הוא בכדי שלא יזלזלו בנדרים גמורים (כדלקמן בפנים ס״ב) ל״ח כולי האי, חומרא ע״ג חומרא. ויש להתיישב בזה אי שייך לומר בנדו״ז שהוא כעין גזירה לגזירה, דהרי אי לא הא לא קיימי הא [ובפרט בזמנינו שרגילים באמירת כל נדרי ובמסירת מודעא דער״ה, ונמצאת עוקר כל דיני נדרי מנהג]. ועוד דלסברא זו, יש לסמוך על מסירת מודעא גם בנדרים בדבר שאי״ב ממש, שכל עיקרו הוא שלא ינהגו ק״ר בנדרים (כשי׳ שהביא המחבר בשו״ע סר״ו ס״ה כדעה קמייתא ובסתמא), ול״מ כן. שוב מצאתי בחי׳ מהרא״ך (לחתנו של החוו״ד) ליו״ד סרי״א, דאפילו להפוסקים דסברו דצריך להזכיר התנאי בתכ״ד, לא חשו רק בנדר דהוה מדאורייתא (דכיון דהוא מחמת ספק שמא אם הי׳ זוכר התנאי הי׳ מבטלו, יע״ש, ספיקא דאורייתא לחומרא), אבל כשנדר על דבר שאי״ב ממש דאינו אסור רק מדרבנן, פשיטא דסמכינן על כל נדרי, והנדר בטל לכו״ע. ובנדרים דרבנן, א״צ לזה צורך גדול. ומתוכן דבריו נ׳ שר״ל גם שלא חיישינן לק״ר בנדרים בכה״ג. והוא סמך גדול לשי׳ הפוסקים שהקלו לסמוך על מסירת מודעא במנהג טוב (אלא שיש לפקפק מטעם אחר כבפנים).

ועוד יש להוסיף **בפשטות**, דבנדרי מנהג שהם מדרבנן, סמכינן להקל בפלוגתת הפוסקים (אי סמכינן על מסירת מודעא כשלא זכר התנאי תכ״ד מנדרו, וכן אם אפשר לסמוך ע״ז שלא במקום הצורך), דספיקן לקולא. ומה גם במנהגי מצוה, שבלא״ה נחלקו הפוסקים אי י״ב דין נדר כשלא הוציא בשפתיו ל׳ שבועה (כדלקמן הע׳ 25), וכש״כ בלא הוציא בשפתיו כלל (ראה לקמן הע׳ 26), והוה ס״ס. וכ״כ בשו״ת וישב משה פרשיל (סל״ה ד״ה מעתה) בשם ר׳ פייבל הלוי מבראדטשין (הי ניהו מח״ס גידולי הקדש ומקדש מעט על הדע״ק) לענין הוציא בשפתיו לקיים מצוה. אלא שסיים עלה שלבי יהגה אימה לעשות ספק מדבר הנפסק בשו״ע כהלכה פסוקה. אמנם בנדו״ד, במנהגי מצוה שלא הוציא בשפתיו כלל, אולי יש מקום להקל יותר. ויתר על כן, ראיתי בא״א מבוטשאטש (או״ח סל״א ד״ה חוה״מ פסח) שכ׳ ס״ס בגוף דין דמסירת מודעא, ספק שמא א״צ לזכור המודעא תכ״ד מהנדר, וספק דבנזכר מתי שיהי׳ די. אלא שהוסיף דכש״כ בדבר שיש עוד ספק שמא אינו בכלל נדרי מצוה. אלא שיש לדון דהכל ספק א׳ אי חלה נדרו (מצד המודעא לפני הנדר, ומצד גוף הנדר). ואכ״מ בזה.

אמנם, בהשקפה ראשונה תמוה הדבר[8] שהרי מנהגנו למסור מודעא בער"ה וביו"כ כבר נהוג רבות בשנים, ולא אישתמיט בשום מקום מהפוסקים שלפנינו לחלק כן בדבר המצוי ורגיל, והצריכו התרה לכל מנהג טוב[9].

ובאמת מפורש להדיא שלא כדבריהם בשו"ת גינת ורדים (יו"ד כלל ב ס"ט ד"ה וכבר מצינו), דהעובר על המנהג חמור עלינו מאוד ולא סמכינן להתיר על יסוד אמירת כל נדרי, עיי"ש.

ולולא דבריהם הי' נראה, דאדרבה מנהג טוב גרע טפי, דהרי מפורש בשו"ע יו"ד סרי"ד ס"א ש"הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים לסייג ופרישות, יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או בפעמים שירצה ולא לעולם". והיינו, דבמנהג טוב לא סגי מה שאומר שאינו מקבל עליו בנדר, וגם צ"ל שאינו רוצה לנהוג כן לעולם, וכבר האריכו באחרונים להקשות תרתי למ"ל. ובשו"ע סר"ג ס"ד (לגבי נדרים דעלמא) סתם המחבר דבאומר בל"נ סגי. ועכ"פ מוכח מזה, דבמנהג טוב שבדעתו לנהוג כן לעולם, מה שאומר בל"נ אינו מספיק[10], כיון שבעצם ה"ה נדר מצ"ע מתקנת חכמים. **ועד"ז** תי' בכמה אחרונים[11].

ומכיון שכן, איך תועיל מסירת מודעא[12], דלא עדיפא מאמירת בל"נ[13], דהא סו"ס חלה

8 שו"ר להקשות כעי"ז בס' יששכר וזבולון (שטרנבוך) פ"ב. - בשו"ת מנחת שלמה (הנ"ל הע' 1) כ' להקשות כן רק מצד תקנת אמירת כל נדרי, עיי"ש מה שתי'. וצ"ב.

9 ובשו"ת האחרונים, גם דדורות האחרונים, שקו"ט בכ"מ ע"ד הצורך בהתרת נדרים למנהגים שונים (וכן בסידרת אגרות קודש, רגיל הדבר שמעורר כמ"פ בזה), אף שבפשטות נהגו כולם במסירת מודעא בער"ה. גם באלף המגן סתקפ"א ס"ק קב, מ' מדבריו, דלא סמך על מסירת מודעא דער"ה לכתחלה גם במנהג [ולא זכר שר משנ"כ המט"א בעצמו, כנ"ל הע' 2].

אכן מצינו כמ"פ בפוסקים מאחב"י הספרדים (ראה בהנסמן בשו"ת דברי בניהו ח"ד יו"ד סכ"ב. אולם מש"כ שם מס' ארץ חיים (סתהון), הנה מפורש שם (יו"ד סרי"א) להיפך דדוקא בנזירות שמשון שאא"פ בשאלה אפשר לסמוך על מסירת מודעא, הא לא"ה לא. ועד"ז כ' כמה אחרונים) להקל על יסוד מסירת מודעא. אבל היינו להסוברים דגם שלא במקום הצורך אפשר לסמוך ע"ז, ונקטו כהשי' דמועיל גם כשלא נזכר תכ"ד וכו', או בתור סניף וכה"ג (ומכללם בשו"ת הצ"צ יו"ד קשמ"ה ס"ח. ועוד). אבל לדידן היוצאים ביד רמ"א, שאין לסמוך על מסירת מודעא, לא מצינו מקום לחלק שמנהג טוב גרע טפי לקולא. ואדרבה - גרע טפי, כדלקמן בפנים.

10 ולאידך, צ"ל גם שיהא בל"ג, ול"מ מה שמקבל עליו רק לאותן פעמים, שלא יהי' כנדר גם לאותן פעמים מצד קבלה לדבר מצוה, ולדוגמא בגמר בלבו להתענות יום א' - כן י"ל. או שבאומר שאין בדעתו לנהוג כן לעולם א"מ באם נוהג כן ג"פ. אבל ראה לקמן הע' 12.

11 כנקודת הבי' שבפנים, מתנבאים כמה נביאים אבל לא בסגנון א' - ראה שו"ת אמרי יושר ח"ב סקל"ו (דאמירת בל"נ מועילה רק לפעם הא', ובשאר הפעמים שממשיך לנהוג כן נע' כנדר. או דבנהג ג"פ אף בסתמא נעשה כאילו דעתו לנהוג לעולם, והוי כנדר). שו"ת בית שלמה יו"ד ח"א סי' ר (דברגיל לעשות כן, גם בסתמא חיישינן שמא יהי' בדעתו לנהוג לעולם, ולכן צ' שיאמר בפי' שאין בדעתו לנהוג כן לעולם, ואז אפי' יהי' בדעתו להיפך, ה"ז דברים שבלב). וכ"כ מדנפשי' בשקל הקודש שקלים פ"א ה"ז בבה"ל ד"ה קטן (כדי שיהי' ברור שלא הי' בדעתו לנהוג לעולם. או שבנוהג ג"פ צ' גם להתנות שלא הי' בדעתו לנהוג לעולם). וכן מצאתי שכ' עוד כמה אחרוני זמנינו מד"ע. וראה בשפת אמת לשו"ע שם שנשאר בקושיא.

12 ונוסף לכ"ז, שבנוסח מסירת מודעא, הן דכל נדרי, והן דער"ה, הרי לא נז' כלל ע"ד "הנהגה טובה שאנהוג ג"פ", כמו שאומרים בנוסח דהתרת נדרים דער"ה, והיאך אפשר לסמוך להתיר עפ"ז.

ואכן בס' כל נדרי פרק פ הע' ל הביא בשם ח"א להוסיף כן. אבל לא חזינא לרבנן קשישאי דעבדי הכי, ובנוסח השל"ה ריש מס' יומא שלו וסידור אדה"ז ועוד לא נמצא כזה כלל. ובקונ' שלמי נדר להגרשז"א הע' 24, כ' ליישב, דנכלל במש"א "קבלות בלב", דג"ז בכלל קבלה. ודוחק. [ולהעיר שבנוסח השל"ה כופל: "קבלות וחרמות וקבלת הלב". וצ"ע הכוונה. ובנוסח אדה"ז: הסכמות וקבלות בלב. ולהעיר גם שבנוסח התרת נדרים בשל"ה: "אני מתחרט על קבלת ענינים בלשון נדר כו' או **הסכמת קבלה בלב**"]. ושם בקונ' הנ"ל בפנים מבאר באו"א קצת, דכיון שבנוסח התרת נדרים

נדרו מצ"ע עי"ז שבדעתו לנהוג כן לעולם ונהג כן אפי' פ"א[14].

נז' "הנהגה טובה", א"צ לפרט שוב במסירת מודעא. וג"ז צ"ע ליישבו. וגם, דלו יהא כדבריו, סו"ס עדיף לפרט ולפרש, ובפרט שבנוסח הנ"ל באו הדברים בפרטיות. ועוד בה שלישי', שכ"ז לא ישיעינו לגבי אמירת כל נדרי. [ובדוחק הי' אפ"ל שלא חשו כ"כ להחמיר במנהג טוב, שי"ב רק משום בל יחל דרבנן. אולם בנוסח התרת נדרים מוכח שחשו לכך]. אמנם, לדברינו א"ש, דבכוונה השמיטו ע"ד הנהגה טובה, כיון שאין מסירת מודעא מועלת בזה בכמה אופנים, כמשנ"ת בפנים.

13 ואדרבה, גרע טפי, דבמסירת מודעא י"א שאינה מועילה אא"כ זוכר המודעא תכ"ד מנדרו וסומך על המודעא. והחילוק ביניהם, דאמירת בל"נ הוא בשעת הנדר, משא"כ מסירת מודעא שאין התנאי והנדר באים כא' (ראה עד"ז ב"י יו"ד ר"ס ריא ובט"ז שם סק"א, ע"פ הר"ן). ואפי' אומר בל"נ שלא בשעת הנדר, אפשר דעדיפא כיון שהתנה בפי' על זה הנדר, משא"כ במסירת מודעא שמתנה סתם ואומר אם אדור (ראה עד"ז פרישה ונקוה"כ שם. וראה בס' תקנת רבים (איגר) ס"ע כט). ולכאו' הנ"ל הוא גם הטעם שבמסירת מודעא אין לסמוך כ"א בצורך גדול, משא"כ באמירת בל"נ סומכים בשופי (בשאר נדרים שאינן מנהג פרישות).

וי"א (דע"ת למהרש"ם יו"ד סרי"א ס"ב) דבהתנה ואמר "כל מה שאומר יהי' בל"נ" (אפי' שלא בשעת הנדר וללא פירוט הנדר) ה"ז מועיל לכו"ע, גם כשלא נזכר במודעא תכ"ד מנדרו, דה"ז רק פי' למה שאומר. [וסברא כזו, ראה בהסכמת אב"ד קאליש לס' תקנת רבים, שבמתנה בתחילת השנה שכל הלואות שילוה מכאן ואילך יהי' בדרך הת"ע, ל"ד למסירת מודעא, דהא התנאי אינו סותר אלא מפרש. וכעי"ז במקו"ח (להחו"י או"ח סתרי"ט) דבאומר במודעא שמבטל נדרו אפי' לא יזכור התנאי תכ"ד מהנדר ה"ז מועיל לבטל נדריו לכו"ע. וראה גם בעין תרשיש ח"ג ע' כא ואילך בארוכה]. וכן הזהירו חכמי המוסר (פלא יועץ ערך נדרים) להתנות על כ"ד שיהא בל"נ (ראה בהע' הבאה). ויש שנהגו לומר כן בכ"י (ראה בהנהגות בעל הפרדס מכת"י בנו (בס' מעשה רב החדש) סי"ג. ובהערות שם ר"ל דזה עדיף ממסירת מודעא כיון שאומרו כ"י, וה"ז בסמיכות להנדר). וצ"ע אם יש לסמוך ע"ז גם שלא בצורך גדול כמו באמירת בל"נ, או שסו"ס דינו כמסירת מודעא לענין זה.

14 והנה מצינו עד"ז בכמה מקומות בפוסקים (ולדוגמא: שו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ט סי"ג. פת"ש יו"ד סת"ב סק"ד. בה"ל סקס"ח ס"ד ד"ה על) עד"ז, שנקטו רק בתנאי דאמירת בל"נ במנהגי פרישות. וגם בנוסח ס' התרת נדרים נז' רק ע"ד ההנהגות שלא התנו בל"נ (ולא ע"ד הנהגות **שהתנה** בל"נ, אבל לא אמר שאין בדעתו לנהוג לעולם). ויש ליישב. וראה גם מה שפי' במסגה"ש סרכ"א סק"א בכוונת הקשו"ע שם.

ויש להעיר עוד, דבפוסקים הנ"ל שנקטו רק לתנאי דבל"נ, מיירי באופן דרגיל לנהוג כן (ג"פ), אבל לא הי' בדעתו לנהוג לעולם. וא"כ מובן מה של"ש שיאמר שאין בדעתו לנהוג, דהרי באמת לא הי' בדעתו כלל לנהוג כן לעולם, כ"א שכבר נהג כן ג"פ בסתמא, ומ"מ לאחר המעשה ה"ז נדר מצד רגילותו בהנהגה זו. ורק בדבר שמעיקרא הי' בדעתו לנהוג לעולם, צ' לומר בל"נ, וגם להתנות שבפועל לא ינהוג כמו שהי' בדעתו לעולם ורק בפעמים שירצה. וכן נ' בל' השו"ע בסרי"ד שם (להפי' דמילי מילי קאמר, כפי שנז' בהע' שבפתח דברינו כאן), דמש"כ לומר גם בל"נ וגם שלא ינהוג כן לעולם קאי רק באופן שבדעתו לנהוג לעולם, כפשוט (וראה **עד"ז** בערוה"ש סרי"ד ס"ד. אבל ראה בשו"ת בית שלמה ועוד שבהע' 9).

והחילוק מובן, דל"ש לומר שתיקנו חכמים שיחול הנדר מצ"ע, בגוונא דבאמת לא הי' בדעתו לנהוג לעולם, וגם אמר בל"נ, רק מצד זה שנהג כן ג"פ. (ובערוה"ש שם, דבנהג ג"פ (שהוא כנדר בסתמא - ראה ערוה"ש או"ח סתקפ"א סי"ז שנקט כן כדעת הפוסקים הנ"ל) ודעתו רק לאותם פעמים, או שבדעתו שלא יהי' כנדר, ודאי אינו נדר מצד עצם רגילותו). אמנם, מי שבדעתו לנהוג לעולם, וגם נהג פ"א, שפיר י"ל דאף שאמר בל"נ, חלה הנדר מצ"ע. [ולפ"ז "ולא התנה שיהא בל"נ" (בשו"ע אדה"ז שם, וכן בנוסח התרת נדרים) אסיפא קאי, כשנהג ג"פ, ולא אריישא שהי' בדעתו לנהוג לעולם, דבזה ל"מ אמירת בל"נ לחוד. וכפי' זה מוכח בט"ז שם סרמ"ט סק"ג, מקורו דאדה"ז, שלא הזכיר ע"ד אמירת בל"נ, דאיהו קאי במי שבדעתו לנהוג לעולם. וכ"ה במסגה"ש סס"ז סק"ו. וראה לקמן הע' 14 באו"א מה שמועיל אמירת בל"נ לחוד לנהג כן ג"פ]. שו"ר בשו"ת עולת כהן ח"ב סי"ז סקל"ה ואילך, שחילק **עד"ז**, וכ' דבנהג ג"פ סגי באמירת בל"נ, אבל מש"א שאין בדעתו לנהוג לעולם אינו מספיק. ולאידך בדעתו לנהוג לעולם, סגי מש"א שאין בדעתו לנהוג לעולם, ואמירת בל"נ ל"מ, עיי"ש מה שבי'. [אולם בשקל הקודש שבהע' 9 כ' להיפך ממש. וצ"ב]. אבל, פירושו דחוק קצת בל' השו"ע, דמ' שהצריך תרווייהו.

[ולגופו של ענין, באמת, אמירת בלי נדר לא חדשה היא בארץ, ונמצאת כבר בספר חסידים תנינא (לר"מ הכהן בן אחותו של הרא"ש) ח, א: הזהר בנפשך שלא תאמר אחזור כו"כ הלכות, אחזור פרק פלוני ופרק פלוני קודם שאישן . . ע"כ הרגל לשונך לדבר בלי נדר". וגם בראי"ש נדרים פ"א ס"ח (ובטושו"ע סר"ג ס"ד) הביא אמירת בל"נ. אבל בכהנ"ל מיירי מקבלה לדבר מצוה ולא במנהג טוב. וגם במנהגי מצוה, י"ל דעדיף ממנהגי פרישות, ומהני אמירת בל"נ לחוד, ראה לקמן במילואים להע' 29. וצע"ק בפי' ברית עולם לס"ח סי' תתרנט: "וכה ידבר שכ"ד שינהוג הוא בל"נ, ויש מי שכתב על פנקסו מודעא שכל דבר **שינהוג בפרישות** הוא בל"נ". וראה במילואים. וגם צ"ב בזה אי מהני בכתב, ראה

[והנה בלבוש שם סרי"ד ס"א קאי עלה מטעם אחר, דהמחבר חש להחמיר כהשי' (שהביא בהמשך הסעיף בשם יש מי שאומר) דבנדר שנעשה **לסייג** ל"מ התרה, ולכן צ' להוסיף שאין בדעתו לנהוג כן לעולם[15]. וכנראה מפרש דבכה"ג גם אמירת בל"נ אינה מועילה[16]. ולכאו' גם לסברא זו, לא תועיל מסירת מודעא בדבר הנע' לסייג.

ובלא"ה צ"ע במה שסמכו כמה אחרונים בשופי על סברא זו בכמה אופנים, דהרי משכחת כמ"פ מנהג טוב שהוא חומרא כדעת פוסק מסויים, ובזה אינו מדין נדר כלל[17], וכמו שא"מ התרה[18], כן לא יועיל מסירת מודעא].

בזה בשו"ת שואל ונשאל ח"א יו"ד סקפ"ג. אור תורה שנה ט סל"ט. ושו"מ בא"א מבוטשאטש או"ח סתפ"ז "יש סמיכה טובה על מה שכתבתי בער"ה גלוי דעת שהכל בל"נ". אמנם בדפוס לעמבערג תרמ"ר: "עמ"ש". ויתכן שפי' "על מה שאמרתי"].

15 אבל כנראה שזהו רק לכתחלה, דהרי רבים חולקים בד"ז, והביא המחבר שיטתם כדעה קמייתא, ובסתמא. והרמ"א הכריע, וכ"ה בלבוש, דהמנהג כוותייהו. וכ"מ קצת מל' הלבוש שם. ומה שסתם המחבר במק"א (יו"ד סרכ"ח סכ"ח) כהאוסרים, וגם הרמ"א (והלבוש שם) שתק לי', כבר כתבו ליישב ולחלק בכמה אנפי. ודעת הצ"צ בשו"ת יו"ד סקצ"ג, ועד"ז כ' כמה אחרונים, שאין להחמיר רק בדברים שי"ב קצת איסור וה"ז סייג וגדר ממש לאיסור תורה, וגם קיבלו הציבור ד"ז בח', עיי"ש. ואכ"מ.

16 ואנכי עפר ואפר תחת כפות רגליו, לא זכיתי להבין, דהרי לפ"ז מהו הצורך באמירת בל"נ כלל, והול"ל רק שאין בדעתו לנהוג כן לעולם. ועוד נפלאה ממני סברתו, דהרי אמירת בל"נ אינה בגדר התרה, ולא גרע ממסירת מודעא, ומדוע לא יועיל. גם צ"ב לפ"ז, דבאופן שכבר נהג ג"פ בסתמא ולא הי' בדעתו (באם נאמר דס"ל להלבוש כהשי' דג"ז בכלל נדר. ועכ"פ לאותן דס"ל כן), מעתה אין שום דרך מוציאתו מפני נדר. [ורק מעיקרא יכול להתנות שאין בדעתו, דאף שבנוהג ג"פ בסתמא, באמת אין בדעתו, והנדר הוא רק מצד הרגילות, מ"מ כיון שרגילותו היא אומדנא שרוצה לנהוג כן לעולם, במתנה מעיקרא שאין בדעתו כן סגי]. וה' יאיר עיני.

אמנם, שוב נמלכתי בזה, דיל"פ בכוונתו בפשי', דהנה טעמא דהא דמילתא שא"מ התרה הוא משום שה"נוהג איסור בדברים המותרים כדי לעשות גדר בפני האיסור קיבלו ע"ע כאיסורין שאסרתן תורה שאין להם היתר לעולם" (ל' הרשב"א בשו"ת ח"ג סרל"ו). ומה"ט ה"ז רק בסייג לאיסור ולא במנהגי פרישות גרידא (פר"ח או"ח סתצ"ו דיני מנהגי איסור ס"א. וראה גליון מהרש"א ליו"ד סרי"ד (אינו לפנינו. אבל בשו"ת ר"ש אייגר או"ח ס"ג כ' שכ"ה בגליונו). וכנראה לא ראה מש"כ אביו רעק"א עד"ז ממש בחי' ליו"ד סרכ"ח סכ"ח). ולפ"ז י"ל דאי"ז מדין נדר כלל, ורק דעצם הקבלה לעשות גדר בפני האיסור לעולם (כשהתחיל לנהוג כן), מחייבתו מצ"ע (מדרבנן - ראה שו"ת מהרי"ץ דושינסקי ח"א ספ"ח) כאיסורי תורה. וראה במילואים.

ומשו"ה לא שנא לן אם קיבל עליו בנדר או לא. ורק באומר שלא ינהוג כן לעולם, ממילא אי"ז כאיסורי תורה. וא"ש מה שצ' להתנות גם שיהא בל"נ, דזה דין נוסף מצד דיני נדרים, שלא יחול עליו בנדר.

שו"מ כדברים האלה בשו"ת בית שלמה חסון (נדפס בשאלוניקי שנת ת"פ) סי"ז, וז"ל: "כוונתו [דהמחבר] מבוארת, לפי שהוא כתב תחילה שדברים המותרים ונהג בה איסור י"א דהוי בתורת נדר וצ' התרה ובהכי סגי. ואית מי שאומרים דאפי' בהתרה א"מ דה"ל כאיסור תורה דל"מ התרה. ולפיכך הוצרך הרב [המחבר] כדי להנצל שלא יהי' מתורת נדר להצריך התרה, יאמר שאינו מקבל בתורת נדר אפי' הפעם הא', דאי איתרמי שלא יוכל לקיימו יהי' צ' התרה. ואפי' בזה לא סגי, דאפשר דלא הוי מתורת נדר, אבל יהי' יותר חמור שלא יועיל התרה, אלא יאמר שאין דעתו לנהוג כן לעולם, אלא פ"א או הפעמים שרוצה. ועדיין אפ"ל דאותן הפעמים שירצה הוא מתורת נדר, ולפיכך צ' דיפרש דאינו נודר". והוא הדבר אשר דיברנו בכוונת הלבוש.

ולפ"ז מובן דבנהג ג"פ, ולא קיבל עליו שינהוג כן לעולם, דבזה ה"ז רק מצד דיני נדרים, שפיר מהני אמירת בל"נ. ולפ"ז יצא לנו דקרובים דברי אלו כדברי אלו, דגם בשי' הלבוש, ל"מ מסירת מודעא, במנהגי פרישות, אבל לדבריו ה"ז רק כשהוא סייג לאיסור.

17 בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' קז ד"ה שבתי) ר"ל שגם בדבר שי"ב מחלוקת הוא מדין נדר וקבלת האבות. אמנם, פשטות הביאור בכ"ז הוא לא משום נדר, כ"א שבהכרעה כפוסק נקבעה הלכה כמותו, ול"ש להתיר דבר שהוא מעיקרא דדינא. [ואו"ל, שמה"ט החמיר החת"ס שם גם בכה"ג שהוא רק דעת **מיעוט** הפוסקים. ודלא כמהרשד"ם שבהע' הבאה. ואכ"מ]. וכ"כ לפרש בשו"ת דבר יהושע ח"ב סל"ח סק"ג. וראה גם תשובות ר' אליעזר גורדון סי"ח אות י ד"ה אבל (ע"ד שויא אנפשי' חד"א). וכ"ה סתימת הלשון בפוסקים.

18 לפמ"ש המג"א סתקנ"א סק"ז ושנית לו בסתקל"ד סק"ה, דבמקום שי"ב מחלוקת ונהגו להחמיר כחד פוסק ל"מ התרה כלל. וכן בקודש בפר"ח סתצ"ו מנהגי או"ה אות ב' בשם שו"ת מהרשד"ם יו"ד ס"מ. והסכימו עמו רבים

התנאי בחומרות שאינו מקבלם בתורת חובה, ובגדר הדין דקיבל דעת האוסרים לא מהני התרה

ב. נת"ל באות א, דמלשון השו"ע מוכח דבמקבל מנהגי פרישות, לא סגי במה שאומר בל"נ אלא צ"ל גם שאינו רוצה לנהוג כן לעולם.

אמנם מצינו באו"ח סקס"א (בב"י סוף הסי', ושם במג"א וט"ז ושו"ע אדה"ז) לגבי נט"י עד הקנה של זרוע ובכה"ג בשאר חומרות שיתנה שאינו מקבל בתורת חובה, ולא נז' גם התנאי הב' שיאמר שאינו רוצה לנהוג כן לעולם (וכמו שהקשה בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קלו, וכנראה נשאר בקושיא). וצ"ב.

ולפענ"ד אמינא דבר חדש, דל"ק כלל, ולא קרב זא"ז, דהתם לא מיירי בפרישות וכיו"ב, כ"א במחלוקת הפוסקים באופן קיום מ"ע ונוהג כדעת המחמירים. וטובא יש לחלק בזה.

ובהקדמה דצ"ב במש"כ שם שיתנה שהוא בתורת **רשות**, ולא כרגיל בכגון דא שיתנה שיהא בל"נ[19]. ותורף הבי' בזה[20] [ובהקדם, דאף שסתימת האחרונים שהוא בכלל נדר, לכאו'

ושלמים. [ובשו"ת צ"צ יו"ד סע"ה (ע"פ יבמות קב, א) דאפי' יבוא אליהו אין שומעין לו בכה"ג].

19 אמנם, לשי' הלבוש דלעיל בפנים, בלא"ה לק"מ, דמה שא"מ אמירת בל"נ הוא מפני שקיבלו עליו כאיסורי תורה (כנ"ל הע' 14), וא"כ באומר שהוא בתורת רשות ולא בתורת חובה, תרווייהו איתנהו בה, דממילא מובן שאי"ז כאיסורי תורה, ושאין בו משום נדר. זאת ועוד, דבלא"ה ל"ש עיקר טעמו דהלבוש כאן, דהכא לא איירי בסיג לאיסור (וראה לקמן במילואים להע' 29). וק"ל.

ואף גם למשנת"ל (מד' האחרונים) דמה שא"מ אמירת בל"נ לפי שעצם המנהג משוי לה כנדר - נת' (לקמן שם) שבקבלה לדבר מצוה (ובמנהגי מצוה, משא"כ במנהגי פרישות) מקום לומר דמהני אמירת בל"נ לחוד. ומסתבר לומר דחומרא בנט"י כמוה כקבלה לדבר מצוה.

אמנם ראה בבי' מהרי"פ לשו"ת מהר"י מינץ סי' ט דמפרש לה בל' הנ"ל ("שאינו בתורת חובה") שאומר **בל"נ**. וכ"ה להדיא בסידור דרה"ח סר"א סי"ד (אלא שהוא סובר שהוא חומרא בעלמא, ראה סר"ב ס"ג). וכ"מ במשנ"ב בשעה"צ סי' קסב סקי"ח (לענין אחר, אא"כ נאמר דשאני התם דהוא חומרא בעלמא, אבל בנט"י עד הקנה כמה פוסקים סוברים כן **מדינא**, וכעין מש"כ הו"ע בבה"ל סי' קסא בסופו. וצ"ע בשעה"צ סקס"א סק"ב). ובשו"ת מנחם משיב (קירשנבוים) סמ"ז פי' נמי שהכל עולה לכוונה אחת, ובתורת רשות היינו שאינו נוהג כן לעולם, ולדבריו סגי בהא. וראה גם במילואים להע' 23 בחילוקי הלשונות בפוסקים.

20 ומריש הו"א לחלק באו"א, דמה שמנהג טוב בכלל מועיל בתור נדר אף שלא הוציא בשפתיו, הוא מטעם דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו (ראה עד"ז בשע"ת או"ח סוסי' תס. שו"ת מהר"ם שיק או"ח סוסי' רמט. וראה שו"ת קרן לדוד או"ח סוסי' סב. וכ"מ **קצת** בשו"ת אבנ"ז יו"ד סש"ו. וראה גם בס' באר מים חיים (נוסינסאן, ווילנא תרס"א) תענית יב, א. וראה לקמן הע' 28 ובמילואים לשם באו"א). ולהכי א"מ מה שיאמר רק בל"נ, דאתי מעשה שנוהג כן לעולם ומבטל דיבורו, ולכן צ' שיוסיף לאמר ויקבל ע"ע שלא לנהוג כן בפרישות זו לעולם. [ומיושבת קושיית השפ"א ביו"ד סרי"ד ס"א, דאם בדעתו לנהוג כן לעולם למה ישקר באמירתו - דודאי הכוונה **שבאמת** מקבל שלא לנהוג כן לעולם].

אמנם בנהג כדעת מחמירים כגון בנט"י, ודאי מיירי שמחמיר כן תמיד (עכ"פ שלא בפרהסיא, כמ"ש הט"ז שם). וע"כ אאפ"ל כן שאין בדעתו לנהוג כן לעולם, ומשו"ה צ"ל בסגנון אחר, שהוא בתורת רשות, וממילא אי"ב דין נדר כלל. וא"ש הל' שיתנה שהוא בתורת רשות ולא כתב שיתנה שיהא בל"נ. (ובסגנון אחר קצת: דבזה גופא שאומר שהוא רשות ר"ל שאין הכרח שינהוג כן לעולם, ורק "בפעמים שירצה" (כל' השו"ע בסרי"ג שם)).

ולפ"ז מש"כ במג"א שם בסקס"א סקי"ג לציין ליו"ד סרי"ד - הוא רק **לעצם הענין** שצ' ליזהר שלא יחול עליו בנדר, אבל בפרטי התנאי חלוקים המה, כנ"ל. וראה לקמן הע' 23 באו"א.

ועפ"ז מובן המובא באחרונים (ראה סה"ש תש"ד ע' 161. ובכ"מ) לשנות מספר הנתינות לצדקה בכ"י שלא יהא כנדר, ולכאו' באמירת בל"נ תיסגי. ולהנ"ל א"ש, דבזה שנוהג כן בכ"י תמיד ה"ז מוציא מאמירתו בל"נ. אמנם ברוב המקומות לא נז' כן לגבי נתינת צדקה, ורק שצ"ל בל"נ. ולהנת' לקמן במילואים להע' 29, דבמנהגי מצוה סגי באומר בל"נ א"ש.

כן להעיר מרשימות חוברת לח שלא לנהוג בהידורים בפסח שלא יחול בנדר. ולכאו' צ"ב שהרי רבו כמו רבו

ל״ש בזה דין נדר כלל, מכמה טעמי, וכמשי״ת לקמן אות ג באורך. ואפי׳ את״ל דלא כנ״ל, ושי״ב משום בל יחל (מדרבנן), וכסתימת כמה מהפוסקים האחרונים, מ״מ בנדו״ז עוד יש לדון בזה מדין אחר], דהרי קיי״ל דבקיבל דעת המחמירים א״מ התרה כנ״ל סי׳ א בסופו, כיון דלענין זה ודאי שאינו מדין נדר כלל. ומכיון שכן, פשוט דא״מ גם אמירת בל״נ[21]. וא״כ במחמיר ליטל ידיו עד הזרוע וכה״ג בשאר חומרות שקיבל דעת המחמירים, מה שצ׳ שיאמר שהוא בתורת רשות ולא בתורת **חובה**, הוא לא מדין נדר, כ״א כוונתו שלא יקבל **הלכה** וחובה כשי׳ זו[22]

ההידורים בפסח, כמצויין שם גופא, וגם בלא״ה תיקשי דהרי נהוג לומר (ויכול לומר) בל״נ (וראה לקמן הע׳ 29 בתחילתה). וי״ל הכוונה דצ׳ גם שלא **לנהוג כן בקביעות**, שלא יהא כנדר.

אמנם, לפי ביאור זה, עצ״ע המובא בכ״מ (ראה בהנסמן במילואים להע׳ הנ״ל) דסגי לומר בל״נ גם במנהג טוב שהוא מנהג תמידי כמעשר כספים וכיו״ב (ולא כתבו להתנות שיהא בתורת רשות). וראה גם בשו״ת שואל ונשאל שבהע׳ 12 מה שהקשה עד״ז. אמנם, כנ״ל, בלא״ה במנהגי מצוה, י״ל דמועילה אמירת בל״נ לחוד. וראה לקמן הע׳ 23.

גם צ״ב לפ״ז, דכה״ג מצינו במט״א סתרי״ט ס״א לגבי נטילת מים אחרונים בעיו״כ, דאף דנוטל רק בעיו״כ, מ״מ קאמר שיתנה שאינו קובע זה לחובה, ומפורש שם דהכוונה בזה שלא לנהוג כן תמיד (ובשו״ת מנחם משיב הנ״ל (הע׳ 17) נתקשה דהרי בלא״ה מיירי שם בנוהג כן רק בעיו״כ (או בעשי״ת), ומדוע צ׳ להתנות. ולהוסיף, דפשוט שלא נתכוון המט״א להחמיר עליו בכל השנה משום נדר, דמ״ש משאר זהירות שבעשי״ת (כפת גוים וכדו׳) שאינו חל בנדר לשאר ימות השנה, כמ״ש בב״י או״ח סתר״ג. ואולי הכוונה שיתנה לא ינהוג כן תמיד בכל עיו״כ. וא״ש הכל. ודוחק). וראה בהע׳ הבאה.

21 וראה בחי׳ הרז״ה סימן א (והובא בשד״ח אס״ד מערכת חדש סוסי׳ א אות יג) דהמקבל להחמיר בחדש א״מ אמירת בל״נ כלל [אבל נ׳ דשם קאי עלה מטעם אחר קצת. וראה בחיי״א כלל קכז ס״י שמחלק בענין זה בין קיבל כפרישות או משום שכ״ד רוה״פ]. וכה״ג מצינו בד״מ או״ח סתרכ״ד סק״ז דלהשי׳ דל״מ התרה למי שקיבל לנהוג ב׳ ימים יו״כ, גם תנאי שלא ינהוג כן לעולם ל״מ (ועי׳ במג״א שם סק״ז). וכפיה״נ, היינו משום דאי״ז מדין נדר כ״א דשוויו׳ עלי׳ **כחובה**.

ועפ״ז מובן מש״כ בערוה״ש (או״ח סתר״ג ס״ב) שאין להדר בעשי״ת בדבר שיש אוסרים מדינא כחדש בחו״ל ובשר בלא סירכא, דה״ז כקיבל עליו דעת האוסרים, ואסור לו לאוכלו אח״כ (וכנראה זהו סברת התשב״ץ (הובא בב״י או״ח סתר״ג) בפת גוים. וצ״ע בכוונת הב״י עצמו בזה אי הקל רק בפת גוים. והוא דלא כבית מאיר סקס״ח ס״ה), ומדבריו מ׳ שלא תועיל גם אמירת בל״נ. ומה שלא כת״ש עצה טובה שיאמר שהוא מקבל ד״ז בתורת רשות ולא בתורת חובה, כדלקמן - י״ל בדוחק, דד״ז ל״ש בעשי״ת שענינו להוסיף בקדושה וטהרה **בהידורי מצוה** וכו׳, משא״כ באומר שהוא דבר הרשות גרידא. ועפ״ז א״ש מה שהמט״א (שבהע׳ הקודמת) הצריך להתנות במים אחרונים בעשי״ת (דגם מי שאינו נזהר במשך השנה, ראוי לו להקפיד לתוספת **נקיות וטהרה**) שאינו מקבל בתורת חובה, אף שמלכתחילה לא קיבל כ״א בעשי״ת - דשאני מים אחרונים שיש מחמירים מעיקר הדין. אבל ראה בהע׳ 35 בסופה.

ובדרך אגב, בס׳ אגרת צפון (שי״ל מכת״י ע״ר י״ר הכהן שווארץ - ז, ב) כ׳ שיש להתנות בנטילת מים אחרונים **בכלל** שהיא בל״נ. אבל להנ״ל אינו. ולהעיר שב״הלכות פסח להר״ר זעליק״, מחכמי אשכנז בזמן התרוה״ד (נדפס מכת״י בהערות הת׳ ואנ״ש תורת אמת גליון לו ע׳ ל) כ׳ לגבי נטילת מים אחרונים שהיא מנהג משום אל תטוש.

והעירני ח״א ממש״כ במחב״ב או״ח סתר״ג סק״ב ליזהר בגדרים וסייגים דעשי״ת שיהא בלי שום סרך נדר. ולא דק, דהתם קאי בגדרים שקיבל ע״ע בעשי״ת ע״מ לנהוג כן **כל השנה**.

[והנה לפום סברא זו לחלק בין קיבל כדעת המחמיר לשאר נדרים, יש ליישב מה שהתיר במט״א (סתרי״ג ס״ה) ליטול ידיו ביו״כ ביציאתו מביה״כ ג״פ, למי שרגיל כן כל השנה, דהו״ל כנדר, אף שנפסק שנוטל ידיו רק עד קשרי אצבעותיו, ומאי שנא (ראה מילואים להע׳ 2). וי״ל, דבאמת כל כה״ג אין בזה משום נדר כלל, וכוונת המט״א באו״א, שכבר קיבל עליו כחובה כדעת המחמירים. וא״כ א״ש, דבאמת מעיקרא דדינא א״צ שיטול כ״א עד קשרי אצבעותיו (כ״ה פשטות ד׳ המג״א סי׳ ד סק״ז. וראה באורך בשו״ת אלף המגן ס״ה ד״ה אשר ע״כ. ומש״כ בלבושי שרד שם, הוא לפי הקבלה דוקא. וכ״מ בשו״ע אדה״ז ס״ד מהדו״ק ס״ז. וכדמוכח מזה שלתפלה (גם לפי הקבלה - סי׳ אדה״ז סדר הנטילה) א״צ רק עד קשרי אצבעותיו), ומה שנוהגים ליטול יותר הוא רק לפי הקבלה (כמ״ש בשעה״כ ענין ברכת השחר. וכדמוכח ממג״א שהביאו מכתבים. ומה״ט בסי׳ אדה״ז, שהוא ע״פ קבלה, החמיר יותר. וביו״כ ות״ב גם לפי הקבלה א״צ יותר - ראה אג״ק ח״ג ע׳ קמח. ושי״נ), וממילא ביו״כ ות״ב צ׳ לעשות רק כפי המוכרח לדינא. אמנם, בנט״ר ג״פ הרי יש סוברים כן מעיקר הדין, דאין רו״ר עוברת בפחות מג״פ (ע״פ שבת קט, א. וראה במג״א סי׳ ז סק״א שכ״כ בהיכל הקודש ע״פ הזהר ח״א י, ב), וא״כ ברגיל כן כבר קיבל עליו כדעה זו, וגם ביו״כ צ׳ להמשיך במנהגו].

22 וסייעתא לדברינו שתנאי זה בנט״ר אינו מדין נדר, מצאתי בד׳ הפלתי סס״א סק״ו שדן בנוהג ליתן מתנות

[שו"מ כעי"ז בס' טל אמרתי (דואר) כלל ח בביאורים אות ז].

לאידך במנהג פרישות וחסידות לא אמרו שיתנה שהוא בתורת רשות, דבלא"ה ה"ז רשות, וכוונתו שלא יהי' נדר. [ואכן בכ"מ שנז' בב"י ומג"א ופוסקים שצ' התרה[23], כולם פרישות וחסידות ממנהגא, ולא שיש מחמירים כן **מעיקר הדין**, דאז א"מ התרה][24]. וא"ש הכל בס"ד[25].

כהונה בחו"ל אי צ' לנהוג כן תמיד, והביא ראי' מכאן (ויע"ש בהגהות ברוך טעם), וכן מדין תפלת ערבית רשות דשווי' כחובה. ולכאו' למה הביא ממרחק לחמו, ועדיפא הול"ל מדיני נדרי מנהג טוב. ונ' ברור מדבריו שנדוננו הוא דין מחודש במי שנהג להחמיר במחלוקת הפוסקים בקיום מ"ע דשווי' כחובה, ואינו שייך לדיני נדרים כלל. וראה לקמן במילואים להע' 31 בגדר הך מילתא דשווינהו כחובה. וראה במילואים.

והנה את"ל כהסברא די"ב **גם** משום נדר (בנוסף לדין קיבל כדעת המחמירים), י"ל דא"צ להתנות גם שלא יהי' כנדר, דבכלל מאתים מנה (ובשתים: שנכלל כ"ז בתנאי שלא יהא בתורת חובה, הינו גם לא חובת נדר. או יאמר, שבאמירתו שהוא כדבר הרשות ממילא ל"ש בזה דין נדר כלל, בדבר שאי"ב פרישות וכו'). ולהעיר משו"ת האלף לך שלמה ח"א ס"ו: "יתנה בל"נ וגם יתנה שאינו מקבל חומרא זו" (שלא לטלטל בעירוב, עיי"ש הטעם). וצע"ק לפ"ז מש"כ שם "ואף שכבר נהג בסתמא יוכל להתיר". וי"ל.

23 כתענית בר"ה (או"ח סתצ"ז, ראה קצה המטה למט"א סתקצ"ז סק"ה) או בע"פ (שם סת"ע), ועוד תעניות כיו"ב (שם סרמ"ט), וכן בעמידה ביו"כ בתפלה (שם סתרי"ט). ותהלים קודם אור הבוקר (שם סכ"ה), ואיסור מלאכה בע"פ (שם סתס"ח) ובר"ח (שם סתי"ט) ובחנוכה (שם סי' עתר). וכן י"ל גם בתענית ב' ימים יו"כ (שם סתרכ"ד), דלא מצינו שיש סוברים כן **להלכה** [וראה בשו"ת מהרשד"ם יו"ד סוסי' מ, דגם לשי' דל"מ התרה בקיבל כדעת פוסק, בזה יש להתיר כיון שהוא מנהג זר. וראה לעיל הע' 19].

ואמנם, מצינו בב"י יו"ד סנ"ג ד"ה וז"ל מהרי"ק, להחמיר בשבירת הגף משום דברים המותרים, אבל לא כ' שם דמהני התרה. ועד"ז י"ל בב"ח יו"ד סל"ט ד"ה וכ' הרא"ש. וכן בט"ז יו"ד סכ"ד סק"ב בחתך כל המפרקת. וכן בכל כיו"ב.

[ובהאי ענינא, יש להעיר משו"ת בית דוד (לר"י משאלוניקי, נפטר בשנת ה'תצז) או"ח ששמ"ז ד"ה אבל, שכ' בתר"ד לחלק בין תענית דע"פ ודער"ה שנמצא בדרז"ל, וממילא אינו משום נדר, לתענית ביום שמת בו או"א שלא נמצא בדרז"ל, וזהו מדין נדר. וצע"ג, דהרי נז' בש"ס (נדרים יב, א. בשבועות כ, ב). ואף אם נאמר דשם מיירי רק בפרישות מבשר ויין, ודלא כמהרי"ל (הל' שמחות) דבשר ויין ל"ד - הרי בירו' נדרים פ"א ה"א הגי' ככר זה עלי', ומוכח דנהגו להתענות (עיי"ש בקה"ע). וראה בשו"ת חת"ס או"ח סקס"א דאין להקל בתענית זה כיון שנז' בש"ס].

24 וא"ש קושיית האחרונים (שו"ת באר משה ח"ג סל"ו בסופו. ילקוט יוסף או"ה ספ"ט סקכ"ה בסופו. ועוד) עמש"כ הפוסקים (שבפנים) שבנט"י עד הקנה יתנה שהוא בתורת רשות, שמא לא יהיו לו מים, דלמ"ל להתנות כן, הרי לשי' הדגו"מ (יו"ד סרי"ד על הש"ך סק"ב) באקראי בעלמא בלא"ה מותר לעבור ללא התרה [ואכן בהגהות מהר"א טיקטין מכת"י לשו"ע יו"ד ר"ס ריד (בשו"ע שבמהדורת מכון ירושלים) כ' להוכיח מכאן דאסור לעבור על מנהגו גם בשעה"ד. וראה במילואים להע' הבאה] - דשאני הכא דקאי בפלוגתת הפוסקים, ובזה ודאי דל"ש התירו דהדגו"מ, כיון שאינו מדין נדר כלל (ראה במילואים להע' 14).

ואף שמצינו בפוסקים שסמכו בכל כחם על שי' הדגו"מ גם בפלוגתת הפוסקים, בנוגע לטבילת עזרא במקום חולי וכיו"ב - נ"ל פשוט, דבטבילת עזרא ל"ש לומר **שקיבלו** כדעת האוסרים (ועד"ז כ' בשו"ת קנין תורה ח"א סל"ג. וראה גם שלחן מלכים דיני טבילת עזרא בשלום ואמת סק"ד), דזה ל"ש אלא במקום ש**הכריעו** כשי' זו לגמרי (ראה בהע' 35 ובמילואים לשם), אבל בטבי"ע החמירו משום חסידות ופרישות ולא כהכרעה. והוא מפני שלד"ה התפלה מקובלת יותר עם הטבילה (תר"י פ"ג דברכות כב, א, הביאו בלקו"ת תבא מג, ג בטעם הטבילה כהכנה לתפלה). והראי' מזה שאין הנשים נוהגות לטבול. וכן מזה שמקילים במקום ק"ש בזמנה וביטול תפלה, או במקום שי"ב משום ביטול תורה (ראה ר"ח שער האהבה פי"א אות לה, הביאו בהוספות מהרצ"א לס' סו"מ וע"ט אות נד. וראה בצוואת בעל ערוה"ב בקונט' הכנה דרבה אות יא). ומה"ט כ' הפוסקים (שו"ע או"ח סתרי"ג סי"א ובנו"כ שם) שאין לטבול ביו"כ כיון שהוא חומרא דאתי לידי קולא. וד"ז פשוט ולא נצרכה אלא לפנים, שאילו היו **מכריעים** כדעת האוסרים ק"ש ותפלה לבע"ק, איך הותר לבטל הטבילה ולהתפלל ללא טבילה במקום חולי וכיו"ב (אלא שבזה י"ל דחולה לאונסו אינו בכלל התקנה, כמפורש בגמ' ברכות כב, ב. וכ"ה גם בחולה ששימש - ראה שו"ע אדה"ז ספ"ח ס"א שצ' רק שפיכת ט"ק). [ואין לדחות ולומר דאף שקיבלו כדעה זו מ"מ מקילין בשעה"ד ובמקום ביטול מצוה עוברת דק"ש ותפלה, דסמכינן איחיד במקום במקום רבים בכה"ג (וראה במילואים להע' 35) - דל"ש לסמוך איחיד במקום רבים בשעה"ד ולדבר מצוה כשעיקר המחלוקת היא בשעה"ד או לדבר מצוה (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרס"א קו"א סק"ג. ועוד). ובענינו, הרי עיקר צורך הטבילה הוא לתפלה. ומטעם חולי (וביטול מצות עונה עי"ז, ראה בהנסמן בשמ"ב

מילואים להערות

להערה 2:

והנה מש"כ השפ"א לדון דבחומרות שלא קיבלם לשם איסור ממש, ל"ש בזה דין נדר, דודאי לא הי' דעתו לעשותם בתורת נדר, ואנן סהדי שאילו הי' זוכר הי' אומר בל"נ (אלא שסיים דנהי דלא סמכינן עלה, מ"מ באופן שאמר כל נדרי, יש להקל) – עד"ז כ' ג"כ בא"א מבוטשאטש סתקפ"א מהדו"ת, דבאדם שמקיים טוב אשר לא תדור [ובנראה ר"ל שמקיים כן גם בנדרי מצוה שמצוה לזרוזי נפשי'] ודאי לא נתכוון לנדר (אבל גם הוא הצריך התרה בנדון דידי', ובנראה מדבריו מבין השיטין, שנצרך לסברא הנ"ל רק כסניף להקל שנשאלין ומתירין נדרי מצוה. ועצ"ב בכוונתו). ובעי"ז נ' בכוונת שו"ת מלמד להועיל ח"א סי"ג ע"ד מנהג להתפלל ערבית בזמנה, שכ' דמסתבר שאין אדם מקבל על עצמו ד"ז בנדר, דאל"כ מי שהלך ג"פ בלי הפסק להתפלל בביהכ"נ ורוצה אח"כ להתפלל ביחידות או מי שהתפלל ג"פ בלי הפסק מעריב בזמנה ובא אח"כ לביהכ"נ שמתפללין שלא בזמנה יהא צריך היתר נדר אם רוצה להתפלל שם עם הצבור. ובנראה ר"ל דאין כוונת האדם לשם נדר. [אולם סיים עלה שם: "וע"כ אין לחוש רק שמא הצבור בכלל קבל עליו מנהג זה כנדר". ובפיה"נ כוונתו, דבדבר שנהגו הציבור אין כוונת היחיד לקבל ע"ע בנדר פרטי ג"כ. וד"ז פשוט, ולא נצרכה אלא להעדפה, דכ"מ מדיני מנהג ציבור, שבאופן שמותר לעבור על המנהג אין חשש מצד נדר פרטי דכל יחיד. וז"פ. וכתבנו מזה במק"א]. והעירני ח"א מערוה"ש או"ח סרמ"ט סי"א שכתב ג"כ דאם כיון שלא לשם נדר אינה חיובית. אבל אינו שייך לכאן, דדבר הלמד מענינו הוא דכוונתו שכיון לא לנהוג כן לעולם (וכ"ה בדבריו יו"ד סוסי' תב).

עמ"ס נדה יז, א ד"ה אמר רבא בסופו) אין להקל ולומר דהוי כשעה"ד, דהרי עזרא לא תיקן שחייב בטבילה כ"א שאסור בתפלה ותורה עד שיטבול (ראה שו"ת מנח"י ח"ג סט"ו סק"ה)].

וראה במנ"ח מ' קפ דל"ש לומר בזה שקיבלו ע"ע כחובה, דל"מ קבלה להקל, ובנדו"ז חומרא דאתי לידי קולא היא שעי"ז מתבטל מק"ש ותפלה. ובל' הרמב"ם (שביתת עשור פ"ג ה"ג): שאין מנהג להתיר את האסור אלא לאסור את המותר.

[ואף שבשו"ת שו"מ (תליתאה ח"א סקכ"ג) כ' בנדו"ז דטבי"ע דל"מ התרה לפי שקיבלו ע"ע כחובה, ומסתייע מתפילת ערבית שקיבלוהו כחובה (ראה במילואים להע' 20), ובשו"ת עין יצחק או"ח ס"ב סק"ד שבפלוגתת הפוסקים וקיבל כדעת פוסק א' ל"מ התרה [וראה גם ל' הדברי חיים בתשו' מכת"י להשו"מ, נד' בריש ס' דברי ישכר דוב (ליפשיץ): וגם בהיתר [נדרים] יש להסתפק כיון שיש מהגאונים סוברין שחייב לטבול גם האידנא] - הנה רוזה"פ נקטו דמהני התרה (ראה שו"ת קנאת סופרים בהשמטות לנדרי זריזין סכ"ב. שו"ת חסד לאברהם תאומים קמא ס"י. שו"ת יד יצחק ח"א סקכ"ט (לגבי כהנים בנ"כ). תהלה לדוד ספ"ח סק"ב. כה"ח שם סק"ד שהביא כן מרו"ח בשם הפוסקים. אורח נאמן שם סק"ה. ועוד. וראה בשערים מצויינים בהלכה לאמו"ר שליט"א עמ"ס ב"מ לב, א ד"ה קמ"ל).

ובשו"מ שם (ועד"ז בעין יצחק שם, וכ"ה בשו"ת ערוה"ב או"ח סי"ט) נ' דקאתי עלה גם מטעם אחר דהוי סייג לדבר מצוה שאין לו התרה (ראה לעיל הע' 13), מדציין לסרי"ד. אבל ג"ז צ"ע דהא הרמ"א הגיה בסרי"ד ס"א דהמנהג כסברא הראשונה דמהני התרה (כמו שהק' בשו"ת חשב האפוד ח"ב סנ"א. וראה ס' שולחן נגד צוררי אות כז). ודוחק לומר דכוונתו לס"ב שם דבקבלת הרבים עליהם ועל זרעם נע' כמנהג המקום. ואכן כ"כ בשו"ת בית אפרים או"ח ס"ו לענין מנהג הכהנים בנ"כ]. ועיי"ע במילואים.

25 ובאמת, בנוגע למעשר כספים, שנז' בפוסקים לומר בל"נ, המעיין ישר תחזינה עינימו, דרובם ככולם דהפוסקים קדמונים שכ' לומר בל"נ, אינהו גופייהו ס"ל דאין כאן כ"א מנהג בעלמא, ושדעת המחמירים נדחתה מהלכה.

ועצ"ע לפ"ז הציון במג"א הנ"ל ליו"ד סרי"ד, דהרי התם מיירי מדיני נדרים, ומאי שיאטי' הכא בדיני פלוגתת הפוסקים. ואם כי יש ליישב בדוחק המתיישב על הלב, וק"ל, נ' לבאר באופן דרווחא שמעתתא. וראה במילואים.

[וכעי"ז נמצא במנחת שלמה עהש"ס להגרשז"א (נדרים ח, א), עיי"ש דמספקא לי' בנודר לעניים, אם צריך שיתכוון לנדור, או דלא בעינן רק שיגמור בדעתו וממילא הוי נדר מגזירת הכתוב. ונפק"מ בגמר בלבו ליתן אבל לא ידע מפרשת נדרים שיש בתורה (ובאו"א קצת: אי בעינן שידע דבר זה בשעת קבלתו שהתורה עשאתו כנדר ובלא"ה לא הוי נדר). ונשאר בצ"ע].

והנה בנוגע למעשה לא סמכו כהנ"ל על סברא זו לחוד, וכנראה מדבריהם. אמנם, בעיקר הדברים, לדידי ולדכוותי צע"ג, וכ"ז איננו שוה לי. חדא, דמה שאין בדעתו לנדר אינו מועיל, דאטו נימא כן באומר אשכים ואשנה שעליו להשכים ולשנות, וכן בכל קבלה לדבר מצוה, דאנן סהדי שלא נתכוון לנדר. א"ו דמה שנתכוון להשכים ולשנות, זהו הנדר גופא. [ולהעיר מל' הבינה לעתים (פיגו) ח"ב עת לחשות דרוש ד (סז): "אל תחשוב שלא נתחייבת לקיים ... מה שאמרת דרך דיבור **סתמא בעלמא בלי שום קבלה** או שבועה ... (ד)לענין מה שנוגע אליו ית' כגון ללמוד תורה או לעשות איזו מצוה וכיוצא, בזה הוא שנחשב נדבה ממש **מה שדיברת בפיך בסתם**"]. וכמפורש בכ"מ בדיני נדרים דכל שהוציא מפיו ל' נדר (ובנדו"ד בדבר מצוה, לכאו' גם ללא ל' נדר), אף שלא נתכוון לאסור עצמו ה"ז נדר (ושאני נדרי זריזין והבאי. וכמה הוכחות לדבר – ראה שואל כענין (יפה) בקונט' הפלאת נדרים ע' מ ואילך. משאת משה (חברוני) נדרים ס"א. אבל ראה ברכת שמואל נדרים ס"ו. וראה הפלאות האורים ס"ג). וכש"כ באשכים ואשנה **שבאמת** נתכוון לחייב א"ע ולקבל מצוה.

[ואף את"ל דבאשכים ואשנה גרע טפי במדה מסויימת, לפי שאין כאן ל' נדר – לא גרע מידות נדרים שאין בהן ל' נדר (ובפרט להדעות דאשכים ואשנה גופא מהני מטעם יד לנדר, ראה לקמן הע' 24), וקיי"ל בידות דמסתמא נתכוון לאיסור (והיינו אפי' לא חשב **כלום** בשעת הדיבור – חי' הגר"ח מטלז, וראה בהגהות המהדיר לריטב"א ריש נדרים הע' 30), אא"כ פירש שלא נתכוון לאיסור (ריטב"א ריש נדרים), וגם באופן זה יש חולקין (כדמוכח מתוס' נדרים ה, ב ד"ה ליתני בשם הריצב"א. וראה קהילות יעקב נזיר ס"א), וכנ"ל, כש"כ הוא בנדו"ד שבאמת נתכוון לקבל מצוה. ועד"ז בפוסק ליתן צדקה, דמוכח בכמה דוכתי (ש"ך יו"ד סר"ג סק"ד) שגם בפוסק **סתם** ללא כוונה לנדר הו"ל נדר. ומצינו כהנה רבות, בכ"ד שי"ב משום צדקה (כמו המבטיח מתנה לעני (ראה לקמן), וכיו"ב), דהו"ל כנדר וא"י לחזור בו, אף שפשוט דלא נתכוון לנדר כלל. [וכמה דוגמאות רבו מספור, מדברים שאי"ב ל' נדר, וחלים בתורת נדר או כעין נדר, אף שלא כוונו לנדר, כל שכיונו לאסור עצמם או לחייב עצמם, כמו קבלת תוס"ש (לשי' הלבוש או"ח סרס"ג), שויא אנפשי' חתיכה דאיסורא (להסוברים כן, וראה לקמן הע' 28. ושם שקבלה לדבר מצוה ומנהג טוב חלים מדין שויא אנפשי') והפקר (רמב"ם נדרים פ"ב הי"ד). **ואכ"מ**]. וה"נ בנדו"ד.

ועוד, דהרי מה שמנהג טוב דינו כנדר אינו מצד דעת האדם לאשוויי' כנדר, דהא ודאי שבכל מנהג פרישות אין כוונתו לנדר כלל. וכל עיקר דין זה אינו אלא מדרבנן כדי שלא יזלזלו בנדרים (וכדלקמן בהע' 28), ומאי איכפת לן מזה שלא כיוון כנדר (ועד"ז באומר אשכים ואשנה, שלדעת הר"ן (ראה לקמן הע' 25) חיובו משום בפיך זו צדקה, ולא מצד נדר. וכמ"ש המנחת שלמה עצמו (שם ס"ז סק"ז) דבאשכים ואשנה שאין כוונתו כלל לנדר ורק שהתורה עשאתו כנדר מהני מסירת מודעא. ובאו"א (שם ח, א בד' התוס') דבלא נתכוון באופן של קבלה ממש מהני מסירת מודעא). והלא בלא"ה במנהג טוב אי"ב גדרי נדר, דהרי ליכא ביטוי שפתים (וראה לקמן הע' 28 ובמילואים לשם, בגדר נדר דמנהג טוב). [ויתכן שהשפ"א בשיטת זקינו

החי' הרי"ם אמרה דס"ל (בשו"ת הרי"מ יו"ד סי"ד) שא"צ ביטוי שפתים בנדרים, וצ' רק אומדנא דמוכח על גמירות דעת שבלבו, כדלקמן במילואים להע' 26. (אבל עיי"ש, דמה שמנהג טוב הוא רק מדרבנן, כיון שמנהגו אינו מוכיח על תורת נדר). והרי י"א שחי' השפ"א ליו"ד הם של חי' הרי"ם, אלא שנתברר שאינו כן. אולם, כ"ז לא יושיענו, דהרי בנדר צ' גמירות דעת בלב עכ"פ, ובמנהג טוב א"צ גם לזה, וכל שנהג כן ג"פ, או שדעתו לנהוג כן אף שלא גמר בלבו (ראה לקמן הע' 28) ונהג פ"א דינו כנדר. ומתחילה עלה בלבי ליישב מקחו של צדיק, דאזיל בשי' הפוסקים, דמנהג טוב הוה נדר מה"ת, דמע' עדיף מאמירה (ראה לקמן במילואים להע' הנ"ל), או שדעתו לנהוג היינו גמר בלבו (כבמילואים להע' 29). אבל מפורש בדבריו שם שהוא רק נדר מדרבנן].

ויתכן דמ"מ יש מקום לקיים הדברים, ע"פ מש"כ השפ"א שם (בתחילת דבריו) לדון מטעם אחר דבחומרות אלו לא קיבלם לשם איסור ממש כ"א בדרך חומרא. ואולי תרווייהו כי הדדי נקיט, וכוונתו, דבמנהג טוב, עכ"פ בדעתו לפרוש מדברים המותרים לשם איסור ופרישות, ומשו"ה דינו כנדר, אף שאין בדעת האדם לשם נדר, דמ"מ **דמיא** לנדרים. אבל בחומרות דעלמא, שקיבלם בדרך חומרא, ואנן סהדי דאדעתא דהכי לא קיבל שיחול ע"ז שם נדר מדרבנן, כל כי האי ליכא למיגזר אטו נדרים גמורים. ועצ"ע בהסברת הענין. ועוד, דאי משום הא, א"צ להגיע לאנן סהדי שלא כיוון לנדר, והול"ל בפשי', דכל שלא קיבל לשם איסור אי"ז בגדר מנהג טוב.

אמנם, בשו"ת התעוררות תשובה ח"ד יו"ד סק"כ הגדיל לעשות יותר מזה ולחדש ללמד זכות על מנהג העולם שא"א בל"נ באמירתם שיעשו כ"ד שי"ב משום סרך מצוה (בביקור בבית חבירו, ועאכו"כ ביקור בבית הוריו. אבל ראה לקמן הע' 30), דאילו היו יודעים שדבר זה מחייבתם לא היו אומרים דבר זה [ואולי כוונתו שהיו אומרים בל"נ] והוה כמו נדר בטעות דאדעתא דהכי לא אמר. ודומה לנוהגים איסור בדברים המותרים מחמת שסוברים שהם אסורים דל"ה כאילו קבלום בנדר. ולא ידענא, איזה מקום מצא בעל זכות כאן בהל' זו לגבות את זכותו, והול"ל בפשיטות דה"ז כנדרי שגגות ונדרי טעות כשמוטעה בעיקר הנדר. אבל פשוט שכ"ז אינו נכון כלל, דלסברא זו נמצאת עוקר כל דיני נדרי מצוה דאשכים ואשנה וכיו"ב. ולסברתו זו, אפשר להרחיק לכת ולומר, דכיון שבנוהג איסור בדברים מותרים, ומחמת זה מתבטל ממצוה יותר גדולה, אי"ב נדר כלל, דדמי לנדרי שגגות (שו"ת מהר"ם מלובלין סל"ד. אמנם במג"א סכ"ה סק"ג כ' דצ' התרה עכ"פ, כיון שלא פי' כן להדיא בשעת הנדר, עי' במחה"ש ועוד שם) – א"כ במי שמחמת נדרו נגרם עבירה גדולה דבל יחל, ומתבטל ממצוה גדולה יותר דמוצא שפתיך תשמור, ה"ה כנדר בטעות. (ולהעיר מהפלא"ת נדרים תאומים ח"א (נדרים ח, א ד"ה ובדרך חידוד) שהק' דכל נדר הוי מילתא דא"ר ל"ת שנק' חוטא ורשע, ואעל"מ). ופשוט שאי"ז מניח את הדעת, ד(נוסף לזה שאין הכרח שיתבטל ממצות מוצא שפתיך, ובידו לקיים שניהם. עוד זאת והוא העיקר, ש)בנ"ל, ה"ז בסתירה לגוף דין נדר שבתורה. ובענייננו, ה"ז בסתירה לעצם ההל' דאשכים ואשנה. א"ו כנ"ל, שאמירתו להשכים זהו הנדר גופא, ול"ש בזה טעות כלל ועיקר. ובסגנון אחר, דחיובו אינו מדין נדר כלל, כ"א משום בפיך זו צדקה, כנ"ל. ועוד בה, דבנדרי טעות, אפי' כשמוטעה בעיקר הנדר, צ"ל מוכח לכל שכ"ה באמת (ראה ט"ז יו"ד סרל"ב סקי"ב), ול"ש זה בנדו"ד, דמאן מפיס שלא הי' אומר כן באם הי' יודע שחל בנדר. [ולהעיר, ממש"כ בשו"ת הצ"צ יו"ד סקפ"א די"ל שהפתח דיש בוטה גו' (ראה נדרים כב, א) שנתברר לו שיש עבירה בנודר נדר, שהוא עצמו יכול לפתוח

לעצמו כן (ט"ז יו"ד סרל"ב סקי"ד), ל"מ בנדר לדבר מצוה. ועוד להעיר מדין הנ"ל גופא שאפשר לו לפתוח בזה שנתברר לו שיש עבירה בנודר, דבאמת כ' האחרונים (שפ"א יו"ד סרכ"ח ס"ז. וכ"ה **בכ"מ**) דכל פתח הוא בגדר נדרי טעות, ומאי דבעי התרה הוא לפי שהוא רק דברים שבלב, ואין אומדנא דמוכח שבאמת לא הי' נודר כן. וה"נ הוא בנדו"ד].

ואולי י"ל באו"א למשכוני נפשין ליישב מנהגן של ישראל, ובשתים:

א) חדא, שרגיל שאומרים כן (אשכים ואשנה וכיו"ב) בלי לב ולב, ואין פיו ולבו שוין, ועכ"פ אינו גומר בלבו ממש באופן שנתיישב הדבר בלבו לגמרי (ראה לקמן במילואים להע' 26 לענין נדרי צדקה. וראה בשו"ת דברי יוסף אירגאס סמ"ו ד"ה ונמצינו, באומר אהי' סנדק דרך שיחה בעלמא), ובפרט שמדרך האדם להתנחם בחושב מחשבות על לאחר זמן (ראה לקמן במילואים להע' 3 בסו"ד), ואי"ז קבלה גמורה ומוחלטת (וראה בשו"ת הצ"צ יו"ד סשמ"ה סק"ג דענין שלא גמר בלבו מעכב יותר מענין מה שלא הוציא בשפתיו). וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי ח"ה סקע"ג לענין אמירת הדרן עלך (גם להפי' שהוא ל' עתיד. ואכ"מ) שאי"ב משום נדר מה"ט. ולהעיר מהשקו"ט (בקובץ הערות וביאורים אהלי תורה גליון רטז) בכמה לשונות התפלה עד"ז (לפניו נעבוד ביראה ופחד וכו', ובהם נהגה יומם ולילה, וכן אמירת הריני מקבל עלי מ"ע של ואהבת כו'), לענין נדר. (אלא שבכהנ"ל מושבע ועומד מה"ס הוא, וראה אג"ק חי"ז ע' כח. וצ"ע מש"כ בס' בשם מרדכי ח"א (כתבי מא"ה, לקוטי בשם אות לו) בהנהגת החוזה מלובלין שלא רצה לומר שיעשה תשובה משום נדר).

ובזה יש ליישב מש"א בע"ז יט, א דלוי אמר לייתו לן משלי וכייפי' ר"ש ברבי ללוי ואייתו תילים, והרי לכאו' אמירתו של לוי כמו אשכים ואשנה מס' זו (לפי' הריטב"א ועוד, שנדרו חל על המס', ראה במילואים להע' ?). וצ"ל שלא גמר לגמרי. [ובדרך החידוד י"ל, דבשו"ת דברי יציב ח"ג סק"כ שבאשכים ואשנה נדרו חל משום שבמס' זו לבו חפץ (אבל להעיר מפי' של הרה"ק מקאצק, בשיח שרפי קודש החדש ח"ג ערך תורה אות צג, להיפך. וכ"כ מד"ע במכתבי תורה מגור סקי"ט). והנה במהרש"א בחדא"ג פי' שכפיי' לפי שתהלים כולו יר"ש. ובאג"ק מוהרש"ב נ"ע ח"א ע' תא כ' עפ"ז דס"ל ללוי דמה שלבו חפץ היינו רק מה שצ' באמת ללמוד (ולהעיר מלקו"ש חכ"ד ע' 355), אבל אם חפץ ללמוד מה שאינו נצרך לו עתה ל"ש לבו חפץ ויכולים לכופו ללמוד מה שצ' (ושם לענין לימוד דא"ח. ואף שעז"נ בתורת ה' חפצו וצ"ל בהרגש (ולהעיר מזו"ח קז, א. וראה אבן יקרה בשו"ע הזהר יו"ד ח"ה ע' שא), מ"מ כשיש חפץ נעלם יגיע אל האור). וא"כ ליתי בי' משום נדר].

אמנם, סברא זו דבלא נתיישב בלבו לגמרי אינו כנדר, ל"ש אלא באומר **בפיו** לקיים מצוה, אבל בחומרות **שנהג** כן ג"פ, הרי לא איכפת לן בדעתו כלל. וגם בנהג פ"א אבל הי' בדעתו לנהוג כן לעולם שחל בנדר, עיקר הנדר חל מצד גוף ועצם הנהגתו, וא"צ ל**גמירות** דעת כלל, וכל שבדעתו לנהוג כן סגי לאשווי' בנדר. [אלא שע"פ הנת' לקמן במילואים להע' 29 בדא"פ דיש לחלק בין מנהגי מצוה בקו"ע למנהגי חומרות ופרישות בשוא"ת, דמנהגי מצוה חלים מצד דין גמר בלבו – יש מקום להקל במנהגי מצוה כשלא נתיישב בלבו לגמרי. וגם במנהגי פרישות, שנהג כן ג"פ, אם הי' באקראי בעלמא, מסתבר שאי"ב דין נדר, דמה שרגיל ג"פ הוא אומדנא שרוצה לנהוג כן לעולם, ול"ש לומר כן בעשה באקראי].

ב) ועוד נ"ל בישוב מנהג העולם, דגם בגמר בלבו להדיא כל שלא נתכוון **למצוה** כלל, ל"ש בזה דין נדר. וחילא דילי משו"ת הצ"צ (שם) בדעת הפוסקים דבהבטיח מתנה מרובה לעני

ל"ה נדר, דאין פיו ולבו שוין, כיון שלא נתכוון לצדקה אלא דרך דורון (ועיי"ש עוד דוגמאות כיו"ב, הובאו לקמן בהע' 30). ולכאו' סו"ס ה"ז מצות צדקה, ומדוע יגרע חלקו ע"י שנתכוון לדורון, ועצ"ל, דל"ש קבלה לדבר מצוה כשאינו מתכוון למצוה כלל. ויתר על כן יוצא מד' מהרש"א בחדא"ג (נדרים ח, א) דבאשכים ואשנה אי ל"ה לבו לשמים כ"א ע"מ שיקראוני רבי ל"ה נדר בדבור בעלמא (אבל ראה בהפלא"ת נדרים הנ"ל ד"ה וראיתי, משה"ק ע"ז, ושדבריו הם חדשים מאוד). וכש"כ וק"ו (אף שיש לחלק) כשלא הוציא בשפתיו כלל, ורגיל בדבר מצוה, מבלי כוונה לקיום המצוה, דלית בי' משום נדר אפי' מדרבנן. [ומשו"ת הצ"צ הנ"ל, מ' ג"כ כדברינו לעיל, דלכו"ע לא איכפת לן מזה שלא נתכוון לנדר. ומש"כ שם ריש סק"ו דמנלן שנתכוון לנדר, היינו רק באופן שלא כוון כלל **לקיים** דברו, ואמר מה שאמר רק בכדי להטעות. ובעי"ז בשו"ת אבני שהם גרינוואלד סי"ח ד"ה איברא, ולא ראה ד' הצ"צ שקדמו בעיקר קושייתו].

ואולי י"ל ולהמתיק הדברים יותר, וגם ליישב קצת מש"כ בהתעוררות תשו' הנ"ל, ובהקדם מש"כ במרדכי מגילה סתתכ"א דבמתנה לפלוני עשיר אם **דעתו לנדר** הוה נדר. [ותמה בזה בקצוה"ח (סרי"ב סק"ה) איזה נדר שייך בזה (וראה בשו"ת ברכת חיים סכ"ה בסופו שנדחק לפרש שהכוונה לשבועה). ובהגהות אמרי ברוך שם ר"ל דס"ל דגמ"ח לעשירים י"ב ג"כ דין נדר. ואף שכתב המרדכי עצמו (ב"ב פ"א סתצ"ח) דאומר ליתן מתנה מרובה לעשיר יכול לחזור בו, עכצ"ל דהתם קאי בשאין דעתו לנדר]. והרי במתנה לעני לא כ' שצ"ל כוונתו לנדר, ומאי שנא. ובהכרח לומר, דבמתנה לעני, שהיא מצוה **מפורשת** (ראה לקמן הע' 30) דצדקה, וברור הדבר שכוונתו לצדקה, כל שהוציא בשפתיו (או גמר בלבו ליתן – לדעת המרדכי עצמו בב"ב פ"א סתצ"א) ה"ה נדר ממש, אף שלא נתכוון לנדר. אבל במתנה לעשיר, וכן בכל סרך מצוה שאינה מפורשת, שאין כוונתו למצוה, צ"ל דעתו לנדר. ובסגנון אחר, דבמתנה לעני, הרי גוף המע' הוא מע' מצוה, גם לולא כוונתו למצוה (ראה עד"ז בשו"ת גבעת פינחס דלקמן הע' הנ"ל), אבל במתנה לעשיר, ה"ה מצוה רק מצד כוונתו.

[והנה במש"כ השפ"א שם לדון מטעם אחר דבחומרות אלו לא קיבלם לשם איסור ממש כ"א בדרך חומרא, ול"ש בזה דין נדר – סיים עלה, דמ"מ מד' הב"ח נ' שבכ"מ שהמדקדקים נוהגים להחמיר צ' להתנות בל"נ. ובענייי לא מצאתי לד' הב"ח הנ"ל. אמנם, כסברת השפ"א נמצא גם בנדרי זריזין ח"ב בכינויי נדרים בשו"ת השייכות לסרי"ד ס"ט, דמה שחוששין לדעת האוסר אינו נק' מנהג (אבל ממש"כ דא"צ התרה כיון דהו"ל כדברים המותרים וסברו שהם אסורים, מ' דמיירי בטעו לחשוש לדעת האוסרים במקום שנפסקה הלכה. וצ"ע). וראה בשו"ת בית שערים יו"ד ח"א סי' ר דכל שנוהג איסור מספק, ל"ש דין נדר (דבסובר שדינא הכי, אם טועה בדין ה"ז נדר טעות, ואם הדין כן, אי"ז איסור בדבר המותר כ"א בדבר האסור. וגם אם הוא רק מחמת חומרא, אדעתא דנוהגין חומרא זו קיבל ע"ע, ולא בתור נדר. וראה לקמן הע' 34). **ובעי"ז** נמצא בשו"ת אג"מ או"ח ח"א ס"א (לענין כיסוי הראש) דכל שנז' בשו"ע שהוא מדת חסידות ליכא בזה דין נדר כלל, דע"ד השו"ע עושה שהוא רק למדת חסידות. ועד"ז מצאתי באמ"ב אויערבאך ח"ב דיני תרו"מ ס"ב ד"ה ודע, דתרומת דמאי אינה מדמעת דלא קרא שם תרומה מחפצו ורצונו כנדר כ"א לקיים חיובא דרבנן, אבל תרומת שאר מינין שא"ח בהן אם קרא שם חל כנדר ומדמעת. [ולסברא זו, אולי יש ליישב מה שנתקשו כמה (ראה שו"ת מנח"י ח"י סמ"ה. ועוד) והעלו חרס בידם, במש"כ המט"א סתרי"ג ס"ה ובאלף למטה שם דהנוהג ליטול ידיו ג"פ ביציאתו מביה"כ הו"ל כמו נדר ומותר לעשות כן גם ביו"כ, כיון שאינו

מכוון לתענוג רק בתורת חיוב מחמת מנהגו. ולכאו' מ"ש מזה דקיי"ל שנוטל רק עד קשרי אצבעותיו, אף שבכל השנה נוטל עד הקנה (ובפמ"ג ס"ד בא"א סק"ז הק' אעיקרא דהך מילתא דהרי אי"ז רחיצה של תענוג). וי"ל, דהנוהג ליטול עד הקנה עושה כן ע"ד הפוסקים, ואינהו גופייהו סברי דביו"כ נוטל רק עד קשרי אצבעותיו, אבל הנוטל ג"פ ביציאתו מביה"כ שלא כסתימת הפוסקים ה"ז הידור וחומרא משלו, ושפיר ה"ז כנדר. אמנם במט"א גופא מ' דלא כסברא זו. וראה לקמן הע' 19 באו"א]. אולם, אם כי לכאו' סברא אלימתא היא, בכ"מ באחרונים (נז' להלן) מוכח שחשו לדין נדר גם בחומרות כה"ג. וצ"ל, דלדעתם עצם הקבלה שקיבל לנהוג כן לעולם (או שרגיל לנהוג כן) מוכיח שקיבלם כאיסור].

להערה 3:

במה שעושים סדר התרת נדרים בער"ה, לבטל כל הנדרים שעברו, ללא פירוט הנדר, הנה כמה טעמים בדבר:

א) דמה"ת מועיל בלא פירוט הנדר, ועבדינן מה שאפשר לנו כדי לצאת מחשש איסור דאורייתא (הרי"ק הלוי מווארמס בקובץ שומר ציון הנאמן ע' קעט), אף דלכמה שי' לאחרי שתיקנו חכמים א"מ מה"ת (אמ"ב דיני נדרים סי"ט. חי' חת"ס גיטין לה, ב ד"ה צריך בסופו).

ב) שסומכים על השי' דפירוט הנדר הוא רק לכתחילה, "כי רבים הם" והוי שעה"ד וכבדיעבד דמיא (תפארת ישראל בכורות פ"ו בבועז סק"א), אף דלא קיי"ל כן (שו"ע סרכ"ח סי"ד).

ג) שכיון שאומרים שאין מבקשים "התרה על אותם הנדרים שאין להתיר אותן", ל"ש חשש נדרי איסור ומועילה התרה בלי פירוט (ע"פ הרא"ש נדרים פ"ג ס"ה – נדרי זריזין ח"ב בשו"ת לשו"ע סרכ"ח סקי"ד. שפ"א יו"ד סרכ"ח סי"ד. ושם **דאפשר** שבדיעבד מהני. הגרשז"א בקונט' שלמי נדר הע' יג. וכבר קדמם בילקוט מעם לועז מטות ל, ג), אף שי"ל דכ"ז להרא"ש (שם), אבל לדידן דס"ל כר"ת בנוסח כל נדרי י"ל דלא קיי"ל כן (קובץ שומר ציון הנאמן הנ"ל). ועוד די"א דזהו רק בדיעבד (שפ"א שם), או גם לכתחילה אבל רק באופן **שאא"פ** לפרט הנדר, כבער"ה "כי רבים הם ואא"פ לפורטם" (אהל משה נדרים סה, ב). ועוד זאת, דכמה חולקים וס"ל שגם באופן זה אין התרה מועילה (שו"ת עין יצחק יו"ד סכ"ד סקי"ג. וכנראה מפרש דעת הרא"ש הנ"ל רק לגבי כל נדרי שנאמר בציבור ואין דעת הקהל להתיר נדרי איסור, עי' בק"נ לרא"ש שם. ובס' ארעא דישראל מערכת צ ס"ח דמסתמא הבא ליטהר בליל הקדוש כדי להינצל מעונש [נדרים] ודאי לא יתיר נדר של מצוה).

ד) דבנדרים שנשכחו א"צ לפרט (תורי"ד נדרים כג, ב), ובהתרת נדרים מתירים רק נדרים שנשכחו (דרה"ח הל' התרת נדרים בער"ה. אלף המגן למט"א סתקפ"א ס"ק קא. ועוד. ויסודו בשה"ל סשי"ז לגבי כל נדרי), וכנראה זהו פי' "כי רבים הם" (קונט' שלמי נדר הנ"ל). וצ"ע בנוסח שלפנינו "הן אותם הידועים לי". וי"ל בדוחק, שהכוונה שידועים לו בכלל, אבל לא כעת בשעת ההתרה.

ה) שי"א כשאומר להחכם שלא יפרט מועילה ההתרה בדיעבד (שפ"א הנ"ל), ובער"ה כדיעבד דמיא כיון שאא"פ לפורטם.

ו) ויש להוסיף בדא"פ, דבכ"מ דספוקי מספקא לן אי צ' התרה אפשר לסמוך ולהתיר ללא

פירוט (ראה שו"ת אבנ"ז יו"ד סרצ"ז סק"ג). ובער"ה מתירים רק מספק.

ומכל הלין טעמי, פשוט וברור שאא"פ לסמוך לכתחילה על התרת נדרים בער"ה. וגם יש להעיר, דבער"ה מתירין ע"י חרטה גרידא, אף שנוהגין (רמ"א יו"ד סרכ"ח ס"ז) שלא להתיר ע"י חרטה גרידא ללא פתח (ראה מש"כ ליישב בזה באמרי בינה דיני נדרים סי"ח ד"ה ועוי"ל. נדרי זריזין הנ"ל. ובאו"א במחנ"א הל' נדרים סט"ז). [וזהו נוסף לכך שצ' שיבינו הנוסח, גם הניתר, וגם המתירין. וצ' שהמתירין ידעו דיני התרת נדרים, ועוד כיו"ב].

[וצ"ע בשו"ת פתחא זוטא (הורוויץ) יו"ד סנ"א סקי"ב, שכ' ליישב מנהג העולם שאין חוששין כ"כ בחומרות אף שמחליטים לנהוג כן לעולם, להצריך התרה, וסומכים על התרת נדרים דער"ה, לפי שבהחלטה על לאחר זמן דרך האדם להתנחם, וממילא אין בזה מח' גמורה ומוחלטת ממש (ראה לקמן במילואים להע' 26 בסופה, אפי' לענין נדרי צדקה). וצע"ק. ואולי הכוונה למסירת מודעא. וג"ז צ"ע, דהרי מיירי שם (ע"פ תוכן התשו') בדעתו לנהוג לעולם ונהגו כן כמ"פ, ובזה קיי"ל בנוגע למנהגי פרישות דא"מ מסירת מודעא, כדלקמן בפנים. אמנם במידי דצדקה לחוד (דבהכי מיירי שם בהשאלה), ולא בשאר חומרות, מקום לומר דבמסירת מודעא סגי.

ובלא"ה צ"ע בדבריו, דהרי אם נהג כבר ג"פ א"צ בכלל שיהי' בדעתו לנהוג כן, ומה מועיל מה שאין לו מח' מוחלטת. ועוד צל"ע בדבריו, דהרי מדרבנן, בדעתו לנהוג בפרישות לעולם, אף שלא גמר בלבו לגמרי, והתחיל לנהוג כן, עובר בבל יחל, כבמג"א דלקמן הע' 28. וכל עיקר סברתו ל"ש אלא באופן שלא התחיל בהנהגתו עדיין, דאי"ב משום גמר בלבו.

ומה שה"ר מט"ז או"ח סתקס"ב סק"ט לענין קבלת תענית בהרהור לפני מנחה, שא"מ כי דרך האדם להתנחם על לאחר זמן (וגם בזה חלקו עליו הפוסקים. ואכ"מ. ואמנם, כעין סברא זו, כ"ה במחה"ש סתקס"ב סקי"א בפי' המג"א שם לחלק בין דעתו להתענות לגמר בלבו) – צע"ג לומר דכללא כייל לן הט"ז בכל סוג נדר דגמר בלבו סגי, שא"מ בחשב על לאח"ז. וחידוש שכזה, נפק"מ טובא בנוגע לנדרי צדקה, ומנהגי פרישות, דבר הרגיל ומצוי, ולא נמצא כן בשום מקום. ונ' עיקר דהט"ז קאי רק בנדרי תענית, ששעתו **קבוע** לקבלו בתפלת מנחה דוקא, מדין קדשו צום (אי משום דאינו כנדרי מצוה גמורים, וצ' קבלה גמורה בתפלה סמוך לתענית, כדי לעשות קבע, וכמו קבלת שויו"ט (ריטב"א תענית יב, א), או בכדי שיבקש בתפלתו שהתענית תתקבל (האשכול והרא"ה, הובאו במשנ"ב סתקס"ב בבה"ל ד"ה מאימתי), וכיו"ב), והרי בלא"ה לכמה שי' קבלה גם בפה קודם מנחה א"מ אפי' בדיעבד. אמנם בסתם נדר שאין שעתו קבוע, פשוט שסברא זו לא מהני. [ושו"מ בישועו"י סתקס"ב סק"ה לפ"ד הט"ז הנ"ל, דבנדר לדבר מצוה שמח' טובה היא (משא"כ נדרים ושבועות סתם) אין דרך בנ"א להתנחם, ומשו"ה מהני גמר בלבו בנדרי מצוה].

כן להעיר מד' הר"ן (ד"ה והלכתא – נדרים פז, א) דאין הסכמה מלאה עד לאחר תוכ"ד. ואין לחלק בין דיבור למח' בזה, וכדמוכח מד' הפוסקים (ראה שו"ת ושב הכהן סי"ח, הו"ד בשו"ת מהרש"ם ח"ג ספ"ה. שו"ת תשובה מאהבה ח"ג בהגהות לשו"ע הל' צדקה (נג, א ד"ה שם). עיקרי הד"ט סכ"ז אות לג. שו"ת כתב סופר חיו"ד סקי"א) דשקו"ט לדידן דל"מ חזרה תוכ"ד בנדרי צדקה (ש"ך חו"מ סרנ"ה סק"ח. ועי' בפת"ש שם), אי יכול לחזור תוכ"ד מנדרי צדקה שבמח' (ובכת"ס הנ"ל ר"ל דא"י לחזור בו ע"י מח' לחוד, דנדרי צדקה הווין כמע'. ולהעיר מלקו"ש חי"ט ע' 189 עד"ז), ומכאן, דבתר הכי ודאי שא"י לחזור בו. סוף דבר, שכל

דבריו צע"ג לדידי ולדכוותי].

להערה 12:

ולהעיר שבערוה"ש או"ח סרל"ח ס"ג (לענין חוק קבוע ללמוד בכ"י) כ' רק "שיאמר בל"נ". אבל שינה בזה מל' המג"א שם סק"א (וראה לקמן במילואים להע' 29 שיל"פ במג"א באו"א). אמנם התם נמי קאי בקבלה לדבר מצוה, ולא במנהגי פרישות (ראה לקמן שם). [ולהעיר ממש"כ הו"ע בערוה"ש יו"ד סרי"ד ס"ד לפרש בד' המחבר כבלבוש דלקמן בפנים. אמנם בסתקפ"א ס"י כ' תרווייהו "יאמר או יגמור בלבו שיהא בל"נ, ושאם בשנה אחרת לא ירצה להתענות כו"].

ולהעיר ממש"כ בשו"ע המקוצר יו"ד ח"ב סקס"ח הע' ט"ו, ע"ד מנהגם לומר "בלי שום נדר ובלי שום מח"" (וכיו"ב ראיתי אצל כו"כ מאחב"י הספרדים, ובל' הזה אמרו: "בלי שום נדר ובלי שום קבלה"), ומפרש לה מה"ט. אמנם בשו"ת שואל ונשאל (שבפנים ההע') העיר דהמנהג פשוט לומר על כל דבר בלא נדר לבד. וכ"נ מד' בעלי המוסר והאחרונים שמזהירים ע"ז, ומ' דנקטו דזה לבד סגי. ועיי"ש שכ' דרק **לכתחילה** צ' לומר שאין בדעתו לנהוג לעולם (ואיהו אזיל בשי' הלבוש דלקמן בפנים, וכבהע' הבאה). ולדבריו עצ"ע, מה שלא הזהירו בעלי המוסר לומר שניהם, לכתחילה עכ"פ. ול"נ בפשטות, דבמנהגי פרישות שמקבל ע"ע לעולם הרי מפורש בשו"ע, ולא הוצרכו בעלי המוסר להוסיף ולהזהיר ע"ז, ואינהו קאי בדבר שאין שם על לב, שנוהגים ג"פ, ובזה מהני אמירת בל"נ בלבד, כדלעיל בפנים ההע'. או יאמר, דבעלי המוסר איירי בקבלה לדבר מצוה, ויתירה מזו, בדברי הרשות שיש לחוש שמא י"ב סרך מצוה, כנראה מדבריהם, ובזה סגי באמירת בל"נ לחוד ג"כ, כדלקמן במילואים להע' 29.

[ואגב אציין למש"כ במראית העין להחיד"א (סנהדרין קב, ב) דבגמ' משמע שלא הוצרך להתרה במה שקיבל ר' אבהו שלא לדרוש בג' מלכים, עיי"ש בכמה אופנים, ומהם: דמעיקרא כך התנה זאת לפנים דאם יקבל איזה דבר לא יהיה צריך התרה [ראה בהע' 11], או שהי' נוהג כשמקבל עליו איזה דבר לומר תמיד בלי נדר. ולפום ריהטא, צ"ב איזה גדר נדר י"ב, והאם אפ"ל דנק' מנהג פרישות שהי' בדעתו לנהוג כן לעולם, או שבאמת נדר להדיא בקונם בדבר שאי"ב ממש. ולהעיר משו"ת נשאל דוד (יו"ד סכ"ד ד"ה אי) שהי' בקבלת נדר ושבועה, וכיון של"ה נדר לדבר מצוה התירוהו].

וכאן המקום להעיר בל' השו"ע סרי"ד (הנ"ל בפנים ההע'), דמשינוי הל' בשו"ע מ' קצת (אף שי"ל שהעתיק הל' כפי שנמצא בראשונים שקדמוהו) דגדר ההתרה בנהג ג"פ שאני מדין התרה בנהג פ"א ודעתו לנהוג לעולם. דבנהג ג"פ כ' רק שצ' שיתירו לו, משא"כ בנהג פ"א ודעתו לנהוג לעולם הוסיף שיפתח בחרטה שנהג לשם נדר. וטעמא בעי. וע"ד הפלפול, להלכה ולא למעשה, אפ"ל בדוחק קצת, ובהקדם קושיית הערוה"ש (סרי"ד סי"ד) בכללות אופן החרטה בזה, שהרי באמת לא נדר כלל ועל מה מתחרט. וי"ל, דאכן בנהג ג"פ ל"ש שיתחרט על שנהג לשם נדר, שהרי באמת לא נהג לשם נדר, ויתירה מזו, שלא הי' בדעתו כלל לנהוג כן להבא ונהג כן בסתמא, משא"כ בדעתו לנהוג לעולם מתחרט על שלא קיבל ע"ע מנהגו בלי נדר. וק"ל. [אלא, שלפ"ז צ"ב אופן ההתרה בנהג ג"פ. וצע"ג לומר שבנהג כן ג"פ א"מ חרטה וצ"ל פתח דוקא]. ומ"מ סתימת האחרונים כולם מורה שדיניהם שוה לענין התרה (ראה שו"ע אדה"ז סתס"ח סט"ז. ועוד).

להערה 14:

וצ"ע ביסוד וגדר דהך מילתא שהקבלה מחייבתו מצ"ע, ולא מדין נדר. ואולי י"ל דהוא בגדר דעשו משמרת למשמרתי, שבאמת ביד כאו"א לעשות סייג לתורה (כמפורש במשנה אבות פ"א מ"א), ע"ד איסור דרבנן, אלא שאי"ז מחייב את הרבים כבשאר איסורי דרבנן שתיקנו בי"ד הגדול והסכימו עליהם כל ישראל. ודוגמא לדבר: חרמי ציבור וקבלת הרבים, שאי"ז רק בתור נדר ושבועה (במ"ש בשו"ת הר"ן סי' סה), כ"א מכח הקהל לגזור גזירות (שו"ת הרא"ש כלל ה ס"ד), ובפרט כשהוא למיגדר מילתא, שהוא בכח הציבור מדין דעשו משמרת למשמרתי (ט"ז יו"ד סרכ"ח סקמ"ב). והרי גם היחיד יכול לאסור ע"ע בחרם (שו"ע יו"ד סרכ"ח ס"ח ובש"ך שם סקט"ז), וכל אדם ע"ע כמו בי"ד (שו"ע אדה"ז הל' שחיטה ס"א בקו"א סקי"ד. והארכנו מזה במק"א – צויין במילואים להע' 28). [ואי"ב משום בל תוסיף, כמו שאין בכל איסורי דרבנן. אבל להעיר ממש"כ האבנ"ז (שו"ת יו"ד סש"ך, וחסר שם קצת, ונשלם מכת"י בס' נאות הדשא ח"א ע' עד) במה שאין בל תוסיף בנדרים (ראה גם שו"ת התעוררות תשובה ח"ג סס"ו. בחדשות ח"א ס"ד), כיון שיש לו היתר ע"י שאלה]. שו"מ כדברינו בשו"ת תפארת צב"י ח"ב הל' נדה סי"ט סק"ב. וברוך שכיוונתי.

[ויומתק לדעת הרמב"ם (בהקדמת ס' היד) שבתקנות דרבנן א"צ לבי"ד הגדול, ונוהג גם בזה"ז ע"י הסכמת כל ישראל, ומה"ט כופין לנהוג ע"פ חכמי הגמרא. ועי' בס' הזכרונות למהר"ש אבוהב זכרון א ס"א. וראה לקו"ש חכ"ט ע' 110].

ולהעיר ממש"כ החת"ס (שו"ת אה"ע ח"ב סי ק ועייי"ש סי קא) בגדר שויא אנפשי' מדין נדר, "דאינו כעין נדר שיש לו היתר בשלשה או ע"י הפרת הבעל אלא שיש לו יכולת להכניס הדבר זה בכלל כריתות ברית התורה שהשביע מרע"ה את ישראל ע"ד המקום ועל דעתו שאין לו היתר". ויומתק להנת' אצלנו לקמן במילואים להע' 28 בגדר מנהג טוב שהוא מדין שויא אנפשי'.

[וראה בשו"ת ר"ש אייגר הנ"ל מה שתמה בדין זה שנדר הנע' לסייג ל"מ התרה, דהא בנודר גם אילו פירש להדיא בשעה שנדר שלא יהי' היתר לנדרו כ"א יהי' אסור לעולם, אטו מידי משא יש בדברו, והלא מ"מ יש לו היתר ע"י חכם (ועד"ז הק' בנדרי זריזין ח"ב, בכינויי נדרים, בשו"ת ליו"ד סרי"ד ס"י). אמנם, לדברינו אי"ז מדין נדר כלל, אלא מצד גוף הקבלה. (ובנדרי זריזין כ' לפרש לפי דרכו, דדין זה מוכח מנזירות שמשון שאינו בשאלה, לפי שכל הגומר בדעתו להיות ד"ז כד"א שאין לו התרה אין לו התרה, ועדיף התפסה שכזו (שהיא התפסה לענין שאלה בלבד שלא תועיל) מהאומר סתם שלא יהי' התרה. ואף שבטעמא דקרא ה"ז באו"א קצת ממשנ"ת אצלנו, מ"מ בגוף הענין הדברים קרובים זל"ז)].

ועד"ז הוא גדר הדין דקיבל כדעת פוסק מסויים ל"מ התרה (דלקמן הע' 16), דלכאו' טעמא בעי, ולהנ"ל י"ל דהקבלה גופא מחייבתו מצ"ע. וכ"מ בשו"ת החת"ס הנ"ל שסיים עלה, "ובזה יובנו ד' המג"א סתקנ"א סק"ז", והיינו הך דקיבל כדעת המחמיר ל"מ התרה. [וראה בשו"ת מהרשד"ם (שבהע' הנ"ל) שהשוה ד"ז לשי' הרשב"א הנ"ל שבנדר הנע' לסייג א"מ התרה. אלא שכ' דבזה כו"ע מודו, "דע"כ ל"פ אלא בדברים המותרים לגמרי ונהגו בהם איסור דהוי כאיסור חדש וע"כ הוי כמו נדר, אבל בדבר שי"ב מחלו' בין החכמים, ובמק"א נהגו כד' האוסרים, לא קבלו עליהם איסור חדש לשיהא נראה כמו נדר, שהרי איסור זה אסור ועומד הי' לדעת אותו

חכם". ולכאו' הוא כנ"ל].

ולהעיר מל' המג"א סתפ"א סק"א בנוגע לנשים בספה"ע ד"שווינהו עלייהו חובה", די"ל גם בזה שאי"ז מדין נדר, וכנ"ל – ראה בזה לקמן במילואים להע' 31. ואכ"מ.

להערה 20:

ושקו"ט בגדר הא דתפלת ערבית האידנא (וכן מי שהתפלל פ"א, או כשהתחיל כבר להתפלל – ראה סיכום השי' בחי' הצ"צ ברכות פ"א מ"א) שווינהו כחובה – ראה העמק שאלה פ' לך שאילתא ח סק"א. וראה דברי ירמיהו תפלה פ"א ה"ו. ועוד. והנה כמה אחרונים (ראה גם מגיד תעלומה ברכות כו, א לתוד"ה טעה. שו"ת בית אב ח"א ספ"ו סק"א. תהל"ד השמטות לסק"ז. משמרת שלום ס"ו סק"ו. ועוד. וכ"ה בחי' חת"ס יומא פז, ב. וככל דבריו כ' מדנפשי' באמונת יוסף לירו' ברכות פ"ד ה"א ד"ה בא) כתבו לדון שהוא מדין נדר. וכנראה סברתם דשייך בזה גדר נדרי מצוה גם לדידן דרשות היא, דסו"ס (**קצת** – ראה בה"ז להצ"צ ח"א ע' צו. וכ"ה בחי' הצ"צ הנ"ל) מצוה היא ואין לבטלה בחנם, כד' התוס' ברכות כו, א ד"ה טעה. וצ"ע, דהמעיין בשי' הראשונים בענין זה (ראה בחי' הצ"צ שם) יראה דהנך מילי סתראי נינהו, דאי נקטינן דמצוה היא, שוב אין לומר שקיבלוהו כחובה. ואף שיתכן ד"ז לד' הרי"ף דס"ל כחומרי שניהם, אכתי צ"ב בהסברת הך דקבעוהו כחובה למ"ד דרשות גמורה היא, שלדידי' ודאי שאין לומר שהוא בדין נדר, ואפושי פלוגתא למה לי. ובלא"ה, לכאו' ל"ש לומר גדר נדר לפי השי' דדוקא כשהתפלל פ"א בשאר לילות (אף דלא הי' בדעתו לנהוג כן לעולם), או בהתחיל להתפלל, הו"ל חובה.

אמנם, מד' הד"מ הנסמן במילואים להע' 31 מ' שהוא מטעם שקיבל כחד מ"ד, ולא מדין נדר. וכפי שפי' דבריו בנזירות שמשון או"ח סתפ"ט. וכמשמעות הפלתי שבפנים ההע'. וכן מוכח מירוש' פרק בתרא תענית (הובא בראבי"ה סוסי' קצו. ובראב"ן ברכות סקס"ט. ולפנינו ליתא) ש"בו ביום העמידו הלכה כר"ג שאמר תפלת ערבית חובה וכו'" (יעו"ש. ושם דלא פליג אגמרא דידן). ומסגנון והרצאת הדברים נ' שאף שבאמת מעיקר הדין הלכה דרשות היא, העמידו הלכה כדעת ר"ג שהיא חובה (ובראב"ן שם: משום כבודו דר"ג שהוא נשיא (ו)עשו לתפ"ע כאילו היא חובה. וראה גם בחרוזי הראב"ן, צויינו בהערות המהדיר, במהדורת דבליצקי).

[ומ"מ מקילין בכמה פרטים (הפסק בין גאולה לתפלה להסוברים כן, העדר אמירת קדושה וחזרת הש"ץ, ולהתפלל מבעו"י (לרמב"ם תפלה פ"ג ה"ז), **ועוד כיו"ב)** מצד היותה רשות. ובל' הראשונים (הנ"ל) "להודיע שהלכה כר"י דתפ"ע רשות כדפסקינן בגמ' דידן". [ולהעיר מל' הצ"צ (בבה"ז שם ע' צג): הסכימו חכמי ישראל לנהוג בה מנהג חובה .. (אבל) צ' להראות שאינה חובה ממש. ובחידושיו הנ"ל: רק נהוג עלמא לשוויי' כחובה אבל לא נעשי' חובה ממש]. ובזה יובנו ד' תר"י (ברכות ג, א) דאח"כ כשקבעוה חובה רצו להשאיר אותה כמו שהי' ואדעתא דהכי קבעוה חובה. וראה בתוס' ספרדיות (המיוחס לרמ"ה) ברכות ח, ב ד"ה ומסתברא (נדפס מכת"י במורי' שנה יג גליון א–ב) ד"כיון דמשוינן לה חובה בכלהו דיני דחיובא משוינן לה .. [ומ"מ] לענין הני נסחי דנהוג בתראי דלא למימרינהו [פסוקי יראו עינינו] לא מקבלינן". וכנראה ז"כ הכס"מ תפלה פ"י ה"ו "לפי שמתחלתה היתה רשות". וכמה מהנ"ל לא הי' תח"י כמה האחרונים ששקו"ט בכ"ז].

וי"ל שמש"כ האחרונים מדין נדר, לאו דוקא נדר ממש, והכוונה שקיבלו כשי' זו (ראה

בהע' 15 דלהחת"ס קבלת דעת האוסר הוא בגדר נדר. וראה במילואים להע' 14, שהוא **ע"ד** נדר הנע' לסייג). [וג"ז שבהתחיל להתפלל שווי' כחובה יל"פ כן, דמראה בעצמו שקיבל כשי' זו (אלא שאין בזה הכרח לגבי קבלתו בלילות שלאח"ז. ועצ"ב)].

ולפ"ז א"ש מה דל"מ התרה. אמנם בכת"י האדר"ת (נד' בצהר ח"ה ע' כט) דל"מ התרה משום אל תטוש. ובערך ש"י (או"ח סכ"ה ס"א ד"ה אחר) מטעם שהיא קבלת כלל ישראל. וכ"מ קצת בתוס' הרא"ש (שבת ט, ב ד"ה למ"ד) שאסור לשנות המנהג. אמנם, ל"מ כן ממש"כ הישוע"י או"ח סנ"ג סק"ח דבליל הברמ"צ שלא קיבל עדיין הו"ל כרשות. וראה בשו"ת מנח"י ח"י סי"ז, ולא העיר מד' הישוע"י.

[ונפק"מ בכ"ז אי לאחר שקבעוה חובה הוה בגדר מצות תפלה או בגדר מצות נדר, וסתמא דמילתא מ' דהמבטלה עובר על ביטול מצות **תפלה**. אמנם בחי' ר"ח הלוי תפלה פ"י ה"ו דגם כשהיא חובה עצם התפלה נשארת תפלת נדבה. וכעי"ז בסדר משנה תפלה פ"י ה"ו דכאילו קיבל עליו קרבן נדבה בכ"י. ובקל יש לחלק].

להערה 22:

והנה בנדו"ד דטבי"ע עוד יש בזה מן העיון, דהנה כ' בשו"ת מנח"י ח"ג סט"ו סק"ד וסק"י, דגם אי נימא שאין לו התרה כדעת השו"מ וסייעתו, מ"מ יש להתיר מטעם אחר במקום שאא"פ בטבילה, דבקבלה לדבר מצוה כיון שלא קיבל עליו בקונם בפי' אינו חל על דבר מצוה [דהיינו ביטול ק"ש ותפלה או ביטול מצות עונה], כמבואר (ביו"ד סרט"ו ס"ב ובאו"ח סתי"ח וסתק"ע ס"א). וצ"ע, דהרי זה שאין לו התרה, להסוברים כן, היא מטעם שקיבל כדעת פוסק א', וד"ז אינו מדין נדר כלל, כ"א שקיבלו כאיסורי תורה, ומהו ההכרח שאינו חל במקום מצוה (אא"כ נאמר בדוחק דד"ז שקיבל כדעת פוסק א' ל"מ התרה, לא עדיפא מתורת נדר, ולא חל במקום מצוה). ונ' ברור מדבריו שפי' בדעת השו"מ שהוא מטעם נדר הנע' לסייג (וראה גם שו"ת מנח"י ח"ח סע"ח ד"ה והנה כפי).

[גם צ"ב, דלדבריו מדוע נדחקו האחרונים (ש"ך סרי"ד סק"ב. דגו"מ שם. מג"א סתקפ"א סקי"ב) בההיתר (רמ"א או"ח סתקס"ח ס"ב. שם סתקפ"א ס"ב) שלא להתענות תענית בה"ב ועשי"ת בסעודת ברי"מ, כיון שלא נהגו להתענות בכגון זה, והעלו באופנים שונים, ולא כ' בפשי' דלא חל אדבר מצוה דסעודת ברי"מ (ובערוה"ש סתקס"ח ס"ו כ' **עד"ז** דאדעתא דמצוה לא נהגו. וראה מרומי שדה דלקמן הע' 29). ואכן בשו"ת תשורת שי מהדו"ת סקי"א כ' מה"ט בדא"פ דבנהגו להתענות הוי כאילו קיבלו עליהם בנדר וחל גם במקום מצוה (וראה משו"ת מהרש"ג ח"ב סל"ב סק"ב). ובדוחק י"ל בישוב הנ"ל דהתם מיירי אפי' בקיבל עליו **להדיא** בל' הרי עלי (עיי"ש במג"א סתקס"ח סקי"א)].

ועדיין צריכין אנו למודעי, דגם בדין נדר, לכאו' א"צ התרה מטעם אחר במקום שי"ב משום ביטול תפלה וכדו', דהרי אדעתא דהכי לא קיבל עליו שיבטל תפילתו, והוי דברים שבלבו ובלב כל אדם שאין כוונתו בנדרו ע"מ לבטל תפילתו. (וכיו"ב מצינו בכ"מ (ראה במג"א הנ"ל). ולדוגמא: בקונט' דבי שמשא להפר"ח (ד"ה עוד כתב) דאף שנהגו לקבל שבת משקיעה"ח ואילך, וה"ז כנדר, מ"מ אדעתא דהכי לא קיבלו שי' הגאונים לבטל ממצות מילה בזמנה. אבל להעיר משו"ת בית דוד (לר"י משאלוניקי) ח"א סשמ"ט (לענין תענית יחיד ואירע בו מילה) דל"ש סברא זו דלא קיבל אדעתא דהכי במנהג (תענית) **יחיד**. וראה שע"ת סתרפ"ה סק"ב).

ובסגנון אחר, דלא קיבל עליו כ״א אדעתא דמנהגא (ראה שו״ת דברי יציב או״ח סנ״ז סק״ד לעניננו). [ולא גרע ממי שקיבל עליו בפי׳ (שלא בלשון נדר) שלא לאכול בשר מי״ז בתמוז ועד ת״ב, דמותר בשבת, לפי שכל הנודר אדעתא דמנהגא נודר (מג״א סתקנ״א סקכ״ז)].

זאת ועוד, דל״ש מנהג להתיר את האסור, והיינו לבטלו מק״ש ותפלה ועד״ז ממצות עונה (אא״כ נאמר דשאני הכא שאינו עובר כ״א בשוא״ת). ואף שהמנהג הוא כנדר, ל״ש זה במקום שיוצא מהמנהג הפסד מצוה וחשש דסרך איסור, כמ״ש הפוסקים (פר״ח או״ח סתצ״ו במנהגי איסור סט״ו. ועוד. וראה גם שו״ת ציץ אליעזר חט״ז ס״ג). ואי״ז דומה לענין תענית במקום סעודת ברי״מ, מכמה טעמי [וראה שע״ת סתקנ״א סקל״ג בגדר סעודת ברי״מ. ובהנסמן בשערים מצויינים בהלכה עמ״ס נדה לא, ב ד״ה שלא יהו].

ובגוף סברת המנח״י דלא חל אדבר מצוה, ילה״ע ממש״כ בישועו״י סתקס״ב באו״א, דכיון דכל הקבלה הוא מטעם דקבל עליו מצוה, וא״כ במקום שנדרו הוא בסתירה לדבר מצוה [כבחל ימי נדרי תעניתו בימים שאסור להתענות בהם], ה״ז מוכיח דלא הוה נדרי מצוה, ובטלה כל הקבלה. וכ״כ בס׳ מגיני א״י (לרח״נ דמביצר מקראקא) סכ״ד ד״ה והנה. וכעי״ז כ׳ בשו״ת רעק״א החדשות (ח״ה בגליוני רעק״א סי׳ י אות ג) לענין הנודר לעלות לא״י במקום סכנה. וראה כסברא זו ממש בשו״ת מהרי״ט ח״ב סכ״ח בסופו.

להערה 23:

ובהקדים, דבכלל צ״ב בד׳ המג״א שיתנה שאינו בתורת חובה, דהרי לשיטתו צ׳ שיטול עד הקנה **מעיקר הדין**, וכמפורש בדבריו בסקס״ב סק״א בדעת הרמ״א, ולפי׳ מחה״ש שם ס״ל להמג״א כן גם בדעת המחבר, וא״כ מה מועיל התנאי בכגון דא.

ובישוב הדברים נ״ל, בהקדם, דהמעיין ישר תחזינה עינימו, דגם כאן מה מדוייקים הדברים, ובהתאם להידוע שהמג״א מדייק בהעתקת ד׳ הפוסקים שקדמוהו לשנות הל׳ בהתאם לדעתו (ראה שו״ע אדה״ז סרנ״ב קו״א סק״ה. ובכ״מ). דהנה בנדו״ד השמיט המג״א למש״כ הב״י ״וכן בכ״ד שאדם רוצה להחמיר ע״ע״, והוא משום דלשי׳ כאן לא קאתינן עלה מתורת חומרא, וכמשי״ת. משא״כ הט״ז (סק״ו) דס״ל דהוא בדרך חומרא, ומשו״ה כ׳ דבפרהסיא אין לו להחמיר (ועד שכ׳ דהמיקל לא הפסיד), עיי״ש, ולכן שייך שפיר לומר דד״ז קאי ״בכ״ד שאדם רוצה להחמיר ע״ע״. ועד״ז הוא גם בשו״ע אדה״ז (שם ס״ח) דס״ל בכ״ז כהט״ז, עיי״ש.

ומכ״ז מוכרח דבשי׳ המג״א צ׳ לפרש **באו״א**, דלדידי׳ שמעיקר הדין קיי״ל כהפוסקים דנט״י עד הקנה, אין היתר להקל בזה מצ״ע כ״א **בשעה״ד**, ומטעמא אחרינא, דסמכינן איחיד במקום רבים בדרבנן בשעה״ד. אלא שמ״מ אא״פ להקל כדעת יחיד באם קיבל עליו כן בנדר (ולהעיר מחי׳ חת״ס לנדה ט, ב ד״ה והנה שבזה״ז לאחר שנפסקה הלכה כרוב לא מטעם רוב קאתינן עלה אלא מפני שקיבלנו בנדר, ול״ש להקל בשעה״ד אלא בנולד ספק ממק״א ולא מצד גוף הענין), וס״ל שבאמת י״ב משום גדר נדר. [ובנראה ס״ל דחומרא בנט״י ה״ה כפרישות בשוא״ת שלא לאכול בלי נט״י עד הזרוע. וכסברא זו די״ב מדין נדר, נ׳ גם מד׳ השעה״כ בהערות לס׳ התרת נדרים. ועוד. ועצ״ע, דהרי לסברא זו בכ״מ שמקילים בשעה״ד כיחיד במקום רבים, מדוע לא נאמר שצ׳ התרה (אם לא לשי׳ הדגו״מ שבהע׳ שלפנ״ז שבאקראי א״צ התרה). שו״מ בהגהות מהר״א טיקטין מכת״י (בשו״ע מהדורת מכון ירושלים) שעמד בזה, ור״ל דשאני הכא בנט״י דהוה דבר קבוע בכ״י ונעשה עליו כנדר. וראה במילואים להע׳ 35 משנ״ת באו״א].

ואמטו להכי א"מ מה שיאמר שהוא בתורת **רשות**, דהרי **דינא הכי**, אלא צ' לפרש שאינו חובה עליו **כנדר** (עי' בפמ"ג בא"א בפי' ד' המג"א). ולפ"ז, צ"ל דבל' הנ"ל נכלל ג"ז שאינו רוצה לנהוג כן לעולם, כנ"ל בהע' 17.

ומשו"ה השמיט המג"א מבטן מי יצאו הדברים, כיון דלא ס"ל כוותי' דהב"י ממש, דלהב"י קאתינן עלה רק בתור חומרא, והמיקל בזה באמת נוהג כעיקר הדין. וכ"ה גם דעת הט"ז ושו"ע אדה"ז [ויתר על כן, בדרושים שבסידור עם דא"ח, שער נט"י, כ' ע"ד הקבלה שנט"י עד הקנה הוא רק **עצהיו"ט**, עיי"ש].

ולהוסיף, דהב"י והט"ז ושו"ע רבינו, כולם כ' פה אחד "להתנות ולומר שאינו מקבל ד"ז **בתורת** חובה", אבל המג"א שינה בלשונו, וכ' "ויתנה שלא יהא **חובה עליו**". ונראין הדברים שחלוקים המה, ובהקדים ל' הב"י ושו"ע רבינו "אלא בתורת רשות", ולכאו' מה בא להשמיענו. ונ' דטובא קמ"ל [דהנה בלבוש שם כ' "בתורת רשות וחומרא בעלמא". ונ' דאדה"ז נזהר בלשונו, והשמיט ל' הנ"ל], וכוונתו, שיקבל שהוא ממש כדברי הרשות, ללא שם מצוה והידור כלל, ואפי' לא בתור חומרא, דאם קיבל כחומרא לא יוכל להקל בזה במקום הצורך, וכמשנת"ל. וז"כ הב"י שיתנה "שאינו **מקבל** ד"ז **בתורת חובה**", דתוכן תנאי זה הוא שקבלת חומרא הנ"ל הוא כד' הרשות. אבל להמג"א, שכ"ה באמת מעיקר הדין, אא"פ לו לומר שאינו מקבלו "בתורת חובה" ושהוא בתורת רשות, כפשוט. וע"כ צ"ל ולהתנות שלא יהא בנדר עליו, והיינו דאם כי חובה עליו לעשות כן מדיני נט"י, "מתנה שלא יהא חובה **עליו**" מדין נדר. ומשו"ה מציין לסרי"ד דשם נתפרש אופן התנאי "שלא יהא חובה עליו". וק"ל.

שמחתו גדולה כל כך שאי אפשר להכתב בתורה בפירוש

בדרך אפשר יש לומר טעם על מה שלא נזכר בפירוש בתורה לשמוח בשמיני עצרת, רק למדין זה מרבוי דקרא, והיית אך שמח לרבות ליל ויום שמיני, ע"ד מה דאיתא בשם הרה"ק מראפשיץ, אשר במשה רבינו ע"ה לא נאמר בכל התורה שאכל רק לא אכלתי, כי אכילתו של משה רבינו היתה במעלה גדולה כ"כ, עד שלא יכול להכתב בתורה אכילתו כביכול, וכמו"כ הוא כאן, שהשמחה בשמ"ע היא גדולה כ"כ עד שכביכול לא יכולה להכתב בתורה.

(מלבוש לשבת ויו"ט)